

Severno Kosovo u 2020

Buduće istorije u nastajanju

O autorima

Redžina Džozef je viši saradnik za predviđanje 'buduće bezbednosti' na institutu "Clingendael", gde se bavi razvijanjem bezbednosnih scenarija i predviđanja. Ona je takođe osnivač konsultantske kuće za predviđanje "Sibylink" (www.sibylink.com), viši prognozer i viši konsultant za organizaciju IARPA koja finansira projekat "Dobra procena" (www.goodjudgmentproject.com).

Jicke Hogenbom je viši programski službenik PAX-a za Kosovo. Ona je odgovorna za program za Kosovo od 2009. godine, sa posebnim fokusom na Mitrovicu, a takođe vodi međunarodnu advokaturu PAKS-a u pitanjima izgradnje mira, koja su od značaja za Kosovo.

Zahvaljujemo se

Ovaj rad ne bi bio moguć bez pomoći i učešće organizacija "Izgradnja zajednice Mitrovice" u mitrovičkom regionu i "Centar za razvoj zajednica" u Severnoj Mitrovici. Autori ovog izveštaja bi želeli da izraze veliku zahvalnost osoblju ovih organizacija na utrošenom vremenu i energiji. Takođe, želimo da se posebno zahvalimo Forumu za etničke odnose iz Beograda na pomoći i učešću, što su nam omogućili da u veoma kratkom vremenu dobijemo izvanredan pristup ljudima u Srbiji. Takođe se zahvaljujemo Zoranu Nečevu iz Udruženja "Zenit" iz Skoplja, na njegovom dragocenom doprinosu u dobijanju "šire slike na Balkanu". Zahvaljujemo se Filipu Rakiću na njegovoj pomoći tokom fotografisanja Severne Mitrovice. Takođe se zahvaljujemo Piteru-Jan Basu, Iliriani Banjskoj, Miroslavu Lazareviću i Vetone Veliu, što su nam dozvolili da koristimo njihove fotografije. Ono što je najvažnije, odajemo našu iskrenu zahvalnost ljudima koji žive na severu Kosova i svima onima koji su bili dovoljno ljubazni da odvoje svoje vreme za naše istraživačke intervju, kao i onima koji su pregledali nacrt ovog izveštaja. Takođe se zahvaljujemo Suzani Selars na tehničkom uređivanju izveštaja i Het Ijzeren Gordijn na grafičkom dizajnu. Konačno, naša posebna zahvalnost ide Lindi Shevers i njenoj važnoj ulozi u oživljavanju ovog projekta i izveštaja. ♦

Colophon

Autori: Regina Joseph and Jitske Hoogenboom

Urednici: Regina Joseph and Susan Sellars

Naslovna fotografija: Piterjan Bas (Pieter-Jan Baas); slika sa ulice u Severnoj Mitrovici

Grafički dizajn: Het IJzeren Gordijn

ISBN: 978-90-70443-72-6 | NUR 689 | PAX2014/004

Maj 2014.

O projektnim partnerima

Ovaj izveštaj je rezultat zajedničkog projekta koji se realizovale organizacije PAX (vodeća agencija), "Izgradnja zajednice Mitrovice" (CBM) i "Centar za razvoj zajednica" (CRZ). Institut "Clingendael" je sproveo tzv. scenarijske vežbe, a organizacija "Forum za etničke odnose" organizovala intervju u Beogradu, dok su sve partnerske organizacije intenzivno bile uključene u razmatranje izveštaja. Izveštaj je ko-autorsko delo Regine Džozef (Regina Jospeh, Clingendael) i Jicke Hogenbom (Jitske Hoogenboom, PAKS).

O PAX-u (nekadasnja organizacija "IKV Pax Christi")

PAKS znači mir. PAKS okuplja ljude koji imaju hrabrosti da se založe za mir. Zajedno sa ljudima u konfliktnim područjima i zainteresovanim građanima širom sveta, PAX radi na izgradnji dostojanstvenog, demokratskog i miroljubivog društva širom sveta. Na Kosovu, PAX deluje u tri glavna pravca: osnaživanju civilnog društva na severu Kosova; osnaživanju građanskog aktivizma i učešća javnosti na severnom Kosovu; i osnaživanju vidljivosti i inkluzije u procesima odlučivanja, uključujući i procese EU.

www.paxforpeace.nl | info@paxforpeace.nl

PO Box 19318

3501 DH Utrecht

The Netherlands

O Centru za razvoj zajednica

Organizacija "Centar za razvoj zajednica" (CRZ) je osnovana 2006. u Severnoj Mitrovici kao rezultat spajanja nekoliko nevladinih organizacija kosovskih Srba. Misija CRZ-a je da odgovori na prioritetne potrebe srpske zajednice na severu Kosova. CRZ identifikuje potrebe kosovskih Srba neophodne za poboljšanje kvaliteta njihovog života. Na osnovu toga se definišu odgovarajuća rešenja za razvoj lokalnih zajednica i podstiče saradnja između zajednica u celom regionu. U cilju poboljšanja socijalnog kapitala lokalnih zajednica, CRZ pokreće i razvija različite procese učenja i obrazovne programe, istovremeno podržavajući osnovne demokratske vrednosti.

www.crzmitrovica.com

O organizaciji "Izgradnja zajednice Mitrovice"

Organizacija "Izgradnja zajednice Mitrovice" (CBM) je osnovana u Mitrovici i predstavlja jednu međuetničku, samoniklu organizaciju koja identifikuje, podstiče i olakšava zajedničke akcije građana u regionu Mitrovice sa ciljem promovisanja saradnje, suživota i demokratskih vrednosti. Osoblje CBM-a okuplja građane srpske i albanske nacionalnosti, koji su odrasli u ovom regionu i žele da povrate prethodno poverenje, pa čak i prijateljstva koja su rat i politika uništili. Oblasti u kojima CBM radi su: dobro upravljanje, mediji, kultura, omladina, žene, manjine, neformalno obrazovanje, ljudska prava, dijalog i povratak izbeglica i interno raseljenih lica.

www.cbmitrovica.org

O Clingendaelu

Holandski institut za međunarodne odnose "Clingendael" je vodeća holandska tink-tenk i diplomatska akademija za međunarodne poslove. Institut pruža organizacijama javnog i privatnog sektora detaljnu analizu globalnih kretanja u oblastima ekonomske diplomatije, međunarodne bezbednosti i upravljanja konfliktima. Clingendael je posebno fokusiran na položaj i ulogu Holandije.

www.clingendael.nl

O Forumu za etničke odnose

Organizacija "Forum za etničke odnose" (FER) se nalazi u Beogradu, a osnovana je 1989. godine kao mreža sastavljena od 110 akademika i stručnjaka za nacionalna pitanja, etničke odnose i zaštitu manjina. Članovi Foruma su istaknuti naučnici i stručnjaci iz bivše Jugoslavije, Evrope i Sjedinjenih Američkih Država. Cilj FER-a je da podrži izgradnju demokratskih institucija i doprinese mirnim i demokratskim rešenjima u etničkim sukobima, zaštiti ljudska prava i zaštiti manjina. FER sprovodi i organizuje akademska istraživanja, programe obuke i slične projekte, u saradnji sa demokratski orijentisanim vladama, a sve sa ciljem da dalje demokratizuje društva u kojima radi.

www.fer.org.rs ♦

Predgovor

Politička dešavanja na Kosovu i Srbiji su brzo evoluirala u poslednjih par godina. Početak dijaloga između Kosova i Srbije, u martu 2011.godine, pod pokroviteljstvom EU, ponovo su otvorili proces komunikacije među njima, što je u aprilu 2013.godine dovelo do Prvog sporazuma o principima kojim se reguliše pitanje normalizacije odnosa i koji je promenio institucionalno ustrojstvo severnog Kosova. Događaji u političkom razvoju se nastavljaju jednim stalnim tempom.

Ovaj izveštaj je zasnovan na velikom broju poseta terenu tokom januara 2014. Od tada, u Srbiji su se održali parlamentarni izbori i to u vreme objavljivanja ovog izveštaja, a parlamentarna izborna kampanja na Kosovu je bila u punom zamahu. Države članice Evropske unije i Kosovo su postigli dogovor o prilagođavanju i obnovi mandata EULEX-a i uspostavljanju Specijalnog suda u Hagu za suđenja za ratne zločine. Evropski parlament je doživeo promene u svom sastavu, tako da su i promene u rukovodstvu Evropske komisije i Evropske službe za spoljne aktivnosti neminovne. Na kraju 2014.godine, nekoliko aktuelnih glavnih političkih aktera će verovatno biti zamenjeno.

Konstantan faktor u ovom brzom razvoju političkih dešavanja je bio nedostatak transparentnosti i uključivanja građana u procese vezane za dijalog i postignute sporazume. Nakon veoma napete i ponekad nasilne 2013.godine, događaji su od februara 2014, prošli relativno mirno. Međutim, više od godinu dana nakon postizanja dogovora iz aprila 2013, građani na severu Kosova i dalje žive u neizvesnosti kako će sporazum uticati na njihov svakodnevni život. Šta će se promeniti za njih? S obzirom na to da će sve ovo najviše uticati na ljude, stanovnici na severu Kosova se osećaju isključenim iz tog procesa i neinformisanim o njemu i njegovom ishodu.

Kroz vežbe o predviđanju scenarija za severno Kosovo 2020. godine, razgovarali smo sa više od 40 ljudi sa severnog Kosova. Mnogo puta su ovi razgovori bili teški; ljudi su frustrirani i ljuti zbog sadašnjosti i zabrinuti za svoju budućnost. Često su ovi razgovori otkrili zanimljiva mišljenja, nove informacije i nove perspektive. Bez obzira na gore opisane brze političke promene, razmišljanje koje se moglo čuti od tih ljudi ostaje značajno za buduću politiku.

Novi akteri koji se nalaze na vlasti, promeniće dinamiku i biće u prilici da ponude nove mogućnosti koje bi poboljšale situaciju na severu Kosova i u njegovoj okolini. Kroz ovaj izveštaj, PAX i njegovi partneri imaju za cilj da kreatorima politike za severno Kosovo, ili kosovsko-srpskih odnosa, obezbede podlogu za razmišljanje, predočavajući im perspektive ljudi i ekstrapolaciju te perspektive u budućnosti. Pored toga, PAKS se nada da će ovaj izveštaj doprineti boljoj informisanosti, sveobuhvatnijoj komunikaciji i međusobnom razumevanju između kreatora politike i ljudi sa severa.

Ljudi na severu Kosova zaslužuju trud.

Jicke Hogenbom, PAX
26. maj 2014. ♦

Sadržaj

Rekapitulacija	9
Preporuke	13
Hitne akcije	13
Kratkoročne akcije (0–2 godine)	14
Srednjeročne akcije(1–3 godine)	16
1. Uvod i metodološki okvir	18
1.1 Metodološki okvir	19
2. Pogled sa terena	21
2.1 Sa severa	21
2.2 Sa juga	22
3. Scenariji	25
3.1 Scenario Jedan: Konj i voda	28
3.2 Scenario Dva: Tranzicija	32
3.3 Scenario Tri: Pat pozicija i rezignacija	36
3.4 Scenario Četiri: Recidiv	38
4. Pokretači	41
4.1 Politički pokretači	41
4.2 Bezbednosni pokretači	48
4.3 Ekonomski pokretači	50
4.4 Socio-kulturološki pokretači	52
5. Osnovna pitanja	57
5.1 Voda	58
5.2 Energija	59
5.3 Obrazovanje	60
5.4 Mediji i telekomunikacije	61
5.5 Teška industrija	63
6. Zaključak	65
Fusnote	67
Spisak brojki	
Matrica scenarija	26
Scenario Jedan – Konj i voda	27
Scenario Dva – Tranzicija	31
Scenario Tri – Pat pozicija i rezignacija	35
Scenario Četiri – Recidiv	37
Pokretači	42

Skraćenice

AKF	Oružane snage Kosova
BIK	Islamska zajednica na Kosovu
EEAS	Evropska služba za spoljne poslove
EU	Evropska unija
EULEX	Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu
GDP	Bruto domaći proizvod
KEDS	Kosovska kompanija za distribuciju i snabdevanje energijom
KEK	Kosovska energetska korporacija
KFOR	Snage NATO-a na Kosovu
KSF	Kosovske bezbednosne snage
LISBA	Ujedinjeni islamski pokret na Kosovu
NATO	Severnoatlantski savez za mir
SJCRKC	Saudijski udruženi komitet za reizgradnju Kosova i Čečenije
US	Sjedinjene države
USD	Američki dolar

Rekapitulacija

Uprkos potpisivanju sporazuma u Briselu 2013. godine, mnogi ljudi na severu Kosova i dalje odbacuju integraciju u Kosovo. Kosovo ostaje podeljeno, fizički i psihički, opterećeno unutrašnjim strukturnim problemima i spoljnim izazovima. Dijalog između Kosova i Srbije pod pokroviteljstvom EU se tumači kod građana Kosova iz različitih zajednica kao 'crna kutija', koja nameće polu-završena i nepraktična rešenja, donešena iza zatvorenih vrata. Ovaj jaz između politike i ljudi je podstakao PAX i njegove projektne partnere da pripreme ovaj izveštaj, kako bi se prodiskutovalo o mogućoj budućnosti za sever Kosova, prikupile preporuke izvedene iz diskusija i podstakli razgovori i razumevanje između kreatora politike i građana. Rezultat toga je ovaj izveštaj koji se sastoji od četiri osnovna dela: preporuke, pogled sa terena, scenariji i pokretači i osnovna pitanja.

Preporuke se odnose na timove zadužene za dijalog, vlade Kosova i Srbije, međunarodnu zajednicu, kao i opštine na severu Kosova. Preporuke su proistekle iz razgovora sa ljudima na severu Kosova, koji su održani u toku pripreme četiri scenarija o budućnosti i razmatranja istih. Ove preporuke su usmerene na omogućavanje obezbeđivanja okolnosti u kojima sve zajednice, koje žive na severu Kosova, tu i vide budućnost za sebe i svoju decu, a preko:

- ◆ poboljšanih političkih procesa (uključujući više transparentnosti i odgovornosti);
- ◆ mera i pojašnjenja u vezi sa obrazovnim sistemom;
- ◆ stimulativnim merama za zapošljavanje;
- ◆ poboljšanja vladavine prava; i
- ◆ mera za jačanje poverenja srpske zajednice (uključujući zaštitu prava različitih zajednica na Kosovu).

Pogled sa terena opisuje stavove ljudi sa severnog Kosova i juga Kosova . Razmišljanja stanovnika sa severnog Kosova otkrivaju snažan osećaj izolovanosti i frustracije u vezi sa političkim procesima, nedostatkom osnovnih usluga i nezaposlenosti. Ove frustracije su zapažene i na južnom Kosovu.

Scenariji opisuju četiri verovatne budućnosti za sever Kosova. Ovo nisu doslovna predviđanja i stvarna budućnost će se verovatno sastojati od elemenata sva četiri scenarija.

- ◆ **Konj i voda:** U prvom scenariju, manje učešće EU je jedan od faktora koji doprinosi da se Asocijacija/ Zajednica srpskih opština nikada ne materijalizuje. Ovo, u kombinaciji sa nezaposlenošću i strahovima za budućnost, za rezultat ima iseljavanje mnogih kosovskih Srba u Srbiju. Albanci, tražeći jeftinu imovinu, popunjavaju prazninu nastalu odlaskom Srba iz severnih opština, što dovodi do de fakto integracije. Nedostatak istinske EU perspektive otvara prostor za radikalizaciju islama i organizovani kriminal. Prema ovom scenariju, do 2020.godine, severno Kosovo će biti u potpunosti integrisano u Kosovo, ali sa svega nekoliko Srba koji će tu ostati.
- ◆ **Tranzicija:** U ovom scenariju, kontinuirano i uznapredovano učešće EU u poboljšavanju odnosa između Srbije i Kosova, za rezultat ima donošenje sveobuhvatnog sporazuma između Kosova i Srbije, uključujući i sporazum o bilateralnim odnosima i sporazum koji se tiče rada svih javnim službi na severu Kosova. U Prištini, nova generacija političara dolazi na vlast, menja način upravljanja, što opet za rezultat ima, između ostalog, poboljšanje položaja manjinskih zajednica. Vizna liberalizacija i studijski programi razmene u polju obrazovanja omogućuju kosovcima pristup jednom širem svetu. Formira se Asocijacija/Zajednica srpskih opština sa autonomijom u pet oblasti. Ujedinjeni naponi Evropske unije u borbi protiv organizovanog kriminala doprinose napretku na Kosovu. Kosovo, uključujući sever, napreduje na svom putu ka EU.
- ◆ **Pat pozicija i rezignacija:** U ovom scenariju, srpski stanovnici Kosova tonu u beznađe, iscrpljenost i apatiju. Pošto Srbija čini nepopularne ekonomske odluke u skladu sa očuvanjem politike za članstvo u EU, Kosovo više nije važna tema na dnevnom redu Srbije. Asocijacija/Zajednica srpskih opština nikada nije zaživela, dok se prestaje sa davanjem subvencija iz Srbije za sever Kosova. Srpska postaje autohtona politička snaga koja predstavlja kosovske Srbe unutar političkog sistema. Koristi svoje glasove u Skupštini Kosova da bi ispregovarala mere koje bi sprečile bilo kakve promene i održale sever Kosova odvojenim. Sever Kosova nastavlja da živi u većem, ili manjem bezakonju, polu-autonomnom vakuumu, bez vladavine prava, odnosno radnih mesta, i više nije oblast koju osporavaju, već oblast koja je odvojena od ostatka Kosova.
- ◆ **Recidiv:** U ovom scenariju, nestašice vode su izazvale masovne proteste protiv vlade u Prištini i prerasle u nered. Političari 'pokazuju' na Srbe i njihovu kontrolu nad jezerom Gazivode, što dovodi do direktnog gneva javnosti protiv Srba, a kao rezultat svega, dolazi do nasilnih međuetničkih incidenata. NATO trupe na Kosovu (KFOR) nisu u stanju da odgovore na to, dok se kosovska policija raspada i deli po etničkim linijama. Srbi beže na sever, Albanci beže

na jug. Uz rusku podršku, Srbija drži sever Kosova pod kontrolom. Učešće Rusije dovodi do toga da je NATO nevoljan da snažnije interveniše. Sukob eskalira u građanski rat, sa efektima preliivanja u regionu. Reka Ibar postaje glavna linija fronta, odvajajući sever Kosova od ostatka Kosova.

Poslednji deo ovog izveštaja sastoji se iz dva dela: **pokretači** i **osnovna pitanja**. Deo sa pokretačima opisuje političke, bezbednosne, ekonomske, kulturne i društvene pokretače promena do 2020. Deo sa osnovnim pitanjima razmatra osnovna pitanja koja 'pothranjuju' pokretače u oblastima vode, energije, obrazovanja, medija i telekomunikacija, kao i teške industrije. ♦

Glavna ulica u Severnoj Mitrovici: usred svih političkih promena, mnogi Srbi na severu Kosova se nadaju da će svoju decu podizati i živeti svoje živote na severu.

Preporuke

Priložene preporuke su zasnovane na dvema pretpostavkama za aspekte poželjne budućnosti za sever Kosova do 2020 godine: prvo, da Srbi mogu da žive svoje živote i podižu svoju decu na severu Kosova bez straha i da imaju razloga da budu optimisti u vezi sa sopstvenom budućnošću; i drugo, da sve različite zajednice na Kosovu uspešno koegzistiraju sa jednakim pravima i mogućnostima za sve. Dole navedene preporuke su zasnovane na onome za šta učesnici projekta veruju da treba da se promeni, a što bi imalo direktan i pozitivan uticaj na sever Kosova..

Hitne akcije

Za timove zadužene za dijalog:

- ◆ Kosovo i Srbija, pod pokroviteljstvom Evropske službe za spoljne poslove (EEAS), trebalo bi da **postignu sporazum o sudskom sistemu** i odmah počnu da ga sprovode i pojačaju pozitivne efekte integracije policije ministarstva unutrašnjih poslova Srbije u Kosovsku policiju.
- ◆ Kosovo i Srbija, uz podršku EEAS, trebalo bi da se dogovore o načinu na koji bi se **povećala transparentnost i razumevanje** procesa dijaloga, kojim je i postignut sporazum i počelo njegovo sprovođenje. Oni bi, između ostalog, trebalo da naprave dvojezični veb sajt koji bi pružao potpune informacije o svim sporazumima; dnevno ažuriranje sajta u vezi sa radom različitih tehničkih radnih grupa i procesa sprovođenja sporazuma; jasna objašnjenja

o implikacijama koje ova rešenja donose. Sajt treba da sadrži razjašnjenja u vezi sa procesom akreditacije diploma i primeni zakona o amnestiji na kosovske Srbe, čija su preduzeća registrovana u Srbiji.

Za Kosovo i Srbiju:

- ◆ Vlada Kosova bi trebalo da pokaže jasne namere u pokretanju procesa **uređenja pravoslavnog groblja** u Južnoj Mitrovici. Takođe bi trebalo da se postigne sporazum između Srpske pravoslavne crkve i opštine u Južnoj Mitrovici, te da se obezbede finansijska sredstva kojima bi se i ispunio zadati cilj. Gestovi dobre volje su potrebni da bi se izgradilo poverenje između vlade Kosova i srpskog stanovništva na severu.
- ◆ Vlada Kosova i organizacija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) treba da nastave sa **ulaganjem u obuku kosovskih policajaca** na severu Kosova i da bolje iskoriste programe međunarodne razmene. Vlada Kosova treba da da **prioritet ispunjavanju logističkih potreba** kako bi se poboljšala motivacija kosovske policije i njena sposobnost da sprovede zadatke.
- ◆ Srbija treba da javno iskaže svoje **puno poverenje i podršku kosovskoj policiji**, kako bi ona povećala sopstveni legitimitet.

Za međunarodnu zajednicu:

- ◆ Predstavnici EU na svim nivoima, treba da **pojačaju komunikaciju sa ljudima** na severu Kosova. Interakcija treba da se odvija ne samo sa izabranim predstavnicima, ili privremenim liderima, već i sa građanima. Komunikacija treba da se odvija kroz različite vidove, uključujući javne rasprave, zatvorene fokus grupe i bilateralne sastanke.

Za opštine na severu Kosova:

- ◆ Gradonačelnici četiri opštine sa severa Kosova, pored Srbije, treba da iskažu svoje **puno poverenje i daju podršku kosovskoj policiji**.
- ◆ Skupštine opština na severu Kosova **svoje sednice treba da održavaju javno** i da usmere svoj rad u pravcu toga da budu što odgovorniji i transparentniji

Kratkoročne akcije (0–2 godine)

Za timove zadužene za dijalog:

- ◆ Kosovo, Srbija i EEAS bi trebalo da daju prioritet sporazumima i pojašnjenjima kojima bi se uklonile sve prepreke za investicije, kredite i poslovne inicijative na severu Kosova, uključujući poreze i imovinske propise.

- ◆ Vlada Kosova, EEAS i Srbija moraju zajednički da razjasne implikacije sporazuma na **obrazovni sistem**. Ove informacije treba da budu objavljene, kao i da se proslede ponaosob svim osnovnim i srednjim školama i Univerzitetu u Mitrovici. Podaci bi trebalo da sadrže i garancije Evropske unije u vezi sa obrazovanjem manjina, kako bi se ublažila strahovanja od nametanja kosovskog nastavnog plana i programa.
- ◆ Kosovo i Srbija, pod pokroviteljstvom EEAS-a, treba da se dogovore oko **nastavka finansiranja ljudi zapošljenih** u javnom sektoru na severu Kosova od strane Srbije. Ukoliko Srbija planira da prestane sa finansiranjem, u neko određeno vreme, treba da se postavi tranzicioni mehanizam kojim bi se zaustavio rapidni pad priliva finansija na severu.
- ◆ Kosovska i srpska vlada, podržane od strane EEAS-a, kroz konsultacije sa zainteresovanim stranama, treba **da definišu i reše preostale nesuglasice u vezi sa rudnikom Trepča**. Treba osmisliti moguću strategiju kojom bi postepeno povećala eksploatacija rudnika Trepča i ponudilo zaposlenje u regionu. Ova strategija treba da bude javna.

Za Kosovo i Srbiju:

- ◆ Vlada Kosova, pod pokroviteljstvom EU, treba da intenzivira razgovore sa Srbima sa severa o **nadležnostima Asocijacije/Zajednice srpskih opština**. Ovi razgovori ne bi trebalo da budu ograničeni na srpske lidere, već vođeni sa širom zajednicom. Dalji sporazumi u vezi sa Asocijacijom/Zajednicom srpskih opština bi trebalo da sadrže i mehanizam za praćenje, kojim bi se međunarodnoj zajednici i civilnom društvu omogućio nadzor nad javnim fondovima i kojim bi upravljala Asocijacija/Zajednica srpskih opština.
- ◆ Sve kosovske političke partije treba da podrže **potpunu zaštitu prava nealbanskih zajednica**; ovo je neophodan korak u ohrabivanju Srba na severu Kosova da imaju održivu budućnost, kao i u vraćanju poverenja među svim manjinskim zajednicama.
- ◆ Srbija treba da **stimuliše nezavisno odlučivanje** novoizabраниh gradonačelnika i skupština u severnim opštinama, što će im omogućiti da pravilno predstavljaju narod na severu Kosova.

Za međunarodnu zajednicu:

- ◆ NATO **ne bi trebalo da smanji operativni kapacitet KFOR-a** do 2020. NATO treba da **javno objasni koje su to garancije** date Vladi Srbije, a koje sprečavaju pristup oružanim snagama Kosova na sever Kosova i da smanji zabrinutost među kosovskim Srbima vezanu za njihovu bezbednost.
- ◆ Države članice EU treba da **obnove mandat EULEKS-a i održe njegov izvršni mandat** u vezi sa organizovanim kriminalom, ratnim zločinima i međuetničkim zločinima, najranije do 2020, mada bi trebalo poboljšati i njegovu uspešnost i efikasnost.

- ◆ EULEX treba da uloži više napora kako bi izbegao situaciju da bude viđen samo kao izvršilac političkih pitanja, te da se ponaša isključivo kao **nezavistan i neutralan zaštitnik** prava.
- ◆ Međunarodni donatori bi trebalo da **stimulišu i investiraju u potencijal** severnokosovskog društva, kroz podršku unapređenju istraživačkog novinarstva, zagovaranju građanskog društva i povećanju međuetničkih i međunarodnih programa razmene. Međunarodne političke fondacije treba da ohrabre i podrže razvoj etnički mešovitih ženskih političkih stranaka na severu Kosova.
- ◆ Međunarodni donatori, u konsultaciji sa opštinskim vlastima na severu Kosova, trebalo bi da **investiraju u infrastrukturne projekte** kojima bi se poboljšalo upravljanje otpadom, upravljanje vodama i dostupnost električne energije. Prioritet treba dati čišćenju otpada sa improvizovanih deponija u blizini reke Ibar u severnom delu Mitrovice i nalaženju alternativnih deponija za odlaganje smeća. Jasan mehanizam nadzora koji uključuje grupe civilnog društva, treba da bude uspostavljen u svim infrastrukturnim projektima, kako bi se sprečile zloupotrebe sredstava.
- ◆ EU treba da pokrene javnu raspravu preko medija i javnih sastanaka, na kojima bi **pokazala primere** različitih načina, preko kojih zemlje EU imaju **zagarantovana prava manjina**. Najbolje prakse iz regiona takođe treba uzeti u obzir. Treba podstaći usklađivanje mehanizama za zaštitu i unapređenje manjinskih prava (sledeći najbolje primere konvencija Saveta Evrope), između zemalja u regionu.

Srednjeročne akcije (1–3 godine)

Za timove zadužene za dijalog:

- ◆ Kosovo i Srbija, pod pokroviteljstvom EEAS, treba da se dogovore oko okvira za regulisanje **statusa svih srpskih javnih službi** na severu Kosova.

Za Kosovo i Srbiju:

- ◆ Vlada Kosova i međunarodni donatori ne bi trebalo da ograniče svoje velike investicije samo na četiri opštine sa srpskom većinom na severu Kosova; oni takođe moraju da investiraju u **opštine južno od reke Ibar**. Vlada Kosova, uz podršku Evropske unije i Srbije, trebalo bi da uključi gradonačelnike svih opština u proces formiranja radnih grupa za ekonomski razvoj, čije bi zaduženje bilo stvaranje plana za preduzetničke mogućnosti u čitavom regionu, uključujući i podršku za mala preduzeća koja nude posao. Ovo mora da obuhvati i identifikaciju novih i legalnih trgovinskih mogućnosti sa juga Kosova za Srbiju, preko severnog Kosova, kao i podršku malim preduzećima koja nude zaposlenje.
- ◆ Kosovsko i srpsko ministarstvo za obrazovanje treba da razviju **zajednički srpsko-kosovski nastavni plan i program za predmet “građansko vaspitanje”** i odrede da ovaj predmet bude obavezan na Kosovu i u Srbiji,

kao i to da se predaje u osnovnoj školi, za decu od sedam godina, pa naviše. Takvo obrazovanje treba da u svojoj srži sadrži lekcije o ljudskim pravima, korupciji i kako je otkriti, međuetničkoj saradnji i interkulturalnom razumevanju, empatiji i toleranciji.

Za međunarodnu zajednicu:

- ◆ Međunarodni donatori bi trebalo da obezbede široku podršku i tehničku ekspertizu u poboljšavanju kvaliteta obrazovanja na univerzitetu u Mitrovici. Cilj treba da bude animiranje studenata, kako bi studirali na univerzitetu zbog odlične nastave, a ne subvencionisanih stipendija.

Za opštinu Severna Mitrovica:

- ◆ Opština Severna Mitrovica, uz zajedničku podršku kosovske i srpske vlade, treba da oformi izborne kurseve albanskog i srpskog jezika za mlade, počevši od multietničkih kvartova, ali koji bi bili dostupni i za sve ostale žitelje, ukoliko to žele.◆

1. Uvod i metodološki okvir

U ovom izveštaju se razmatraju aktuelne perspektive ljudi na severu Kosova i drugih aktera i projektuju se mogući budući ishodi za sever Kosova. Ovom publikacijom, PAX i njeni partneri žele da doprinesu jednom aktivnijem javnom diskursu između ljudi na severu Kosova i političkih procesa, ali takođe i da se problem snažnije razmatra i iznedre preporuke za (inter)nacionalne tvorce politike, kako bi se situacija na severu Kosova poboljšala.

Od kada je 2011. godine, uz pomoć EU, započeo dijalog između Kosova i Srbije, pa sve do postizanja sporazuma u Briselu, u aprilu 2013, (u kojem su se Srbija i Kosovo dogovorili o principima koji definišu institucionalnu poziciju severnog Kosova kao dela Kosova), ljudi na severu Kosova su se osećali isključenim i zaboravljenim. Iako ovaj sporazum snažno utiče na život svih ljudi na severu Kosova, došlo je do veoma malog učešća samih ljudi sa severa Kosova, što je povećalo njihov strah i odbojnost prema sporazumu.

Osim toga, čini se da Brisel i dalje smatra da su ljudi sa severa Kosovu *izazivači nevolja*, koji ne mogu da prihvate sadašnju realnost. Jaz između sporazuma odozgo-nadole i samoniklih viđenja, predstavljaju dva izazova za mir na severu Kosova: prvo, odluke odozgo-nadole mogu izroditi apatiju i otpor; drugo, tvorcima politike su nedovoljno informisani o zabrinutosti koja je prisutna na terenu, što će ugroziti kvalitet razvoja politike. Oba ova faktora otežavaju primenu sporazuma iz aprila 2013. i razvoj demokratskog društva na Kosovu.

1.1 Metodološki okvir

Istraživanje ishoda za budućnost na severu Kosova je zahtevalo prikupljanje što je moguće više informacija od što više aktera (političkih, bezbednosnih, ekonomskih i društveno-kulturnih), ne samo da bi dobili ideju o tome šta ljudi smatraju da je najrealniji scenario, već i da bi shvatili šta je zapravo prihvatljivo. To nije bio lak poduhvat. Rat 1999. godine nije samo fizički uništio predele Kosova, već i tkivo društva, i to na različite načine. Baš kao i oštećeni objekti i infrastruktura, koja nije popravljena ni 15 godina posle rata, odnosi i veze ostaju slomljeni. Poverenje je kratkog daha, tvrdnje je teško potvrditi, a 'činjenice' su relativne, zavisno od objekta kroz koji ste ih videli.

U jesen 2013. godine, tokom dvodnevne sesije, grupa od osam ljudi iz organizacija projektnih partnera iz Severne i Južne Mitrovice i Holandije se okupila da bi zajedno definisali pokretače i glavne pravce matrice, kroz koje bi se scenariji mogli formulirati. Pokretači, identifikovani tokom ovog postupka, predstavljaju ključne motore promena koji će doprineti i uticati na događaje do 2020. Pokretači evoluiraju tokom vremena i obično se manifestuju na unutrašnje, u manjoj meri, spoljašnje sile koje oblikuju kako će se ljudi i institucije ponašati. Bez želje da se prejudiciraju bilo negativni, ili pozitivni efekti uticaja na ljude na severu Kosova, grupa je identifikovala tri glavna pokretača u svakoj od četiri glavne oblasti (politički, bezbednosni, ekonomski i socio-kulturološki) koji će snažno uticati na budućnost severnog Kosova. Dobijena matrica scenarija se sastoji od jedne osovine definisane kao kontinuitet regionalne (ne)stabilnosti i druge - koja je nastavak integracije severnog Kosova u ostatak Kosova.

Uz pokretače i osovine formirana je i osnova u pripremi za intervjue, koji su održani tokom dve nedelje u januaru 2014, na kojima je učestvovalo preko 80 ljudi, među kojima su više od polovine bili Srbi iz četiri opštine na severu Kosova (Severna Mitrovica, Zvečan, Zubin-Potok i Leposavić). Grupe ispitanika na severu dolaze iz oblasti kao što su obrazovanje, zdravstvo, mediji, bezbednost, upravljanje vodama, upravljanje otpadom i biznis; među njima su bili i predstavnici omladinskih grupa i ženskih grupa.

Grupni sastanci su takođe održani i sa Albancima i ostalim zajednicama iz Severne i Južne Mitrovice. Drugi grupni sastanak za prikupljanje podataka je održan sa predstavnicima srpske zajednice na centralnom Kosovu. Ovi sastanci su dopunjeni i intervjuima napravljenim sa međunarodnim diplomatama i kosovskim i srpskim analitičarima i političarima iz Prištine i Beograda. Cilj prikupljanja ovih podataka je bio dvostruk: prvo, da se što je moguće više informacija sakupi o tome kako razmišljaju, čemu se nadaju ljudi na severu i šta ih brine; drugo, da se uradi analiza ovih informacija koja će biti osnov za scenarije u vezi sa budućnošću za severno Kosovo. Intervjui su vođeni po *Chatham House* pravilima, kojima je sačuvana anonimnost ispitanika.

Ovom analizom razvijene su četiri priče o mogućim scenarijima, ili 'budućoj istoriji' na Kosovu i njegovoj severnoj teritoriji, u periodu do 2020. Priče su rezultat interakcije pokretača. Svaka priča je ispričana iz perspektive posmatrača u 2020. godini, osvrćući se unazad na događaje koji su doveli do tog trenutka, tako da su potencijalni događaji pre 2020, pisani u prošlom vremenu. Potom, u aprilu 2014, diskutovalo se sa 20 ljudi sa severnog Kosova i iz Južne Mitrovice o napisanim nacrtima za scenarije, kako bi oni dali svoje mišljenje, te kako bi se preporuke, koje su proistekle iz ranijeg rada, dalje razradile. Tako su neke stavke iz scenarijskih priča i preporuka korigovane na osnovu ovih povratnih informacija. O kompletnom izveštaju se intenzivno diskutovalo sa partnerima na projektu, a izveštaj su pregledali i analitičari i međunarodne diplomate, koji nisu bili direktno uključeni u projekat. ♦

2. Pogled sa terena

2.1 Sa Severa

Intervjui sa grupama iz više izbornih jedinica iz srpske zajednice na severu Kosova, ukazuju na dve glavne perspektive koje su se oblikovale među građanima, i to sa značajnim sličnostima. Najdominantnija i najrasprostranjenija perspektiva je osećaj potpune izolacije: Briselski sporazum je 'razbesneo' mnoge Srbe na severu Kosova zbog onog što oni vide kao izdaju njihove braće iz Srbije. Nakon što su bili prvobitno ubeđeni da će političari iz Beograda stalno podržavati njihov otpor ka integraciji unutar Kosova, politički oportunistički, izvrđavanje Srbije i postizanje dogovora sa Kosovom, kako bi se utro put Srbije ka članstvu u EU, slomio je poverenje Srba na severu Kosova u srpsko rukovodstvo. Većina kosovskih Srba sa severa nikada nije imala nikakvo poverenje u spremnost, ili sposobnost iz Prištine (ili onu iz EU, Sjedinjenih američkih država ili, što se toga tiče, bilo čije druge) da služi njihovim interesima; niti su doživeli istinsku volju iz Prištine da se dopre do zajednice van onoga što je bilo neophodno. A sada izgubiti jedini izvor njihovog zastupništva, od kojeg su i zavisili, za Srbe sa severa predstavlja gorak udarac.

Albanski stanovnici na severu takođe dele osećaj izolovanosti, ali usled drugačijeg razloga: njihovo prisustvo na severu kao manjine, među većinski srpskim stanovništvom, uvek ih je držalo u nepovoljnijem položaju u odnosu na ostvarivanje prava na usluge i bezbednost. Međutim, sada Srbi mogu brže da završe u frustraciji zbog onoga što oni doživljavaju kao odbacivanje, a što znatno povećava i strahove Albanaca od mogućih represalija.

Rast razočaranja i Albanaca i Srba na severu nastao je usled toga što i jedni i drugi zapažaju da su političke elite Srbije, Kosova i stranih država, sporazume, koji direktno utiču na zajednice sabili u 'crnu kutiju', bez doprinosa samih zajednica na terenu u njihovom donošenju i sa malo brige za

praktičnu primenu sporazuma. Kada je posebno u pitanju srpska zajednica na severu, nedostatak direktne komunikacije od strane svih aktera u ovom procesu, bilo da su iz Beograda, Brisela, ili Prištine, ostavio je stanovnike u osećanju nemoći i napuštenosti.

Izolacija koju Srbi sa severa Kosova opisuju, stvorila je neku vrstu socijalne nestabilnosti, koja je onda izrodila drugu perspektivu: severno Kosovo nema održivu budućnost. Stanovnici vide kao glavnu prepreku i krivca za dobijanje ovih osnovnih potreba i nemogućnost da posle 15 godina, dobiju najosnovnije usluge, kao što su čista voda, upravljanje otpadom i pouzdanu električnu energiju (ostavljajući po strani dugoročniju potrebu pravosudnog sistema, pristojnu zdravstvenu zaštitu, školovanje i kvalitetan osećaj sigurnosti) - u korumpiranoj vlasti u Prištini. Odbacivanje Prištine je dodatno pojačano i uverenjem da je većina političkih lidera na Kosovu počinila zločine nad Srbima tokom rata i da bi ti lideri radije da imaju čisto albansko Kosovo.

Većina Srba nije upoznata sa kosovskim institucijama, kao i pravnim i ustavnim okvirom za Kosovo. Ovo dovodi do dva divergentna stava među Srbima na severu Kosova: prvi i najčešće citiran je namera da se odsele u Srbiju. Mladi ljudi posebno glasno iskazuju ovaj plan, ali je to takođe i odjek onoga što stariji Srbi žele i planiraju za svoju decu, a mnogo njih je i poslato u Srbiju da se dalje školuju. Drugi stav je imperativ da se dobije najbolje iz loše situacije. Ovaj stav ima mnogo manji obim među stanovnicima na severu, ali je iznedren iz intenzivnog osećaja pripadnosti svom mestu. Stanovnici sa severa su ponosni na svoje gradove i izražavaju svoju želju da ostanu i izgrade nešto bolje, a to je stav mnogih koji rade u civilnom društvu i koji nastoje da to i sprovedu.

Paradoks je da mnogi koji govore da se ponose najvećim gradom na severu - Mitrovicom i predstavljaju ga kao primer kosmopolitizma i istorijske međuetničke saradnje između Srba i Albanaca, to će reći odmah, pre nego da kažu da nikada neće biti prijatelji sa Albancima. Na severu Kosova, deficit poverenja dovodi do jake tačke kontradikcije.

2.2 Sa juga

Za razliku od srpskog stanovništva na severu Kosova, stanovnici šest većinski srpskih opština južno od reke Ibar se smatraju 'integrisanim' u Kosovo. Ova pretpostavka se odražava kod stranih posmatrača, ali i Srba koji žive na severu.

Ipak, intervjui sa Srbima u Gračanici, glavnom gradu za kosovske Srbe na centralnom Kosovu, pokazuju drugačije. Oni tvrde da su bezbednosni uslovi za Srbe na jugu gori i da su oni više ugroženi nego Srbi na severu i to zbog prisustva većinskog albanskog stanovništva, tamo gde još uvek preovladavaju predrasude srpske manjine u pogledu pravosuđa i sprovođenja zakona. U očima kosovskih srba, Srbi na severu imaju veću slobodu kretanja i bezbednost jer sa malim brojem Albanaca koji žive među njima, oni se ne suočavaju sa stepenom zatočenistva sa kojim se suočavaju oni na jugu. Kao i njihove kolege na severu, i Srbi južno od Ibra imaju osećaj zarobljenosti u svojim zajednicama, nesigurnosti i pokazuju nepoverljivost prema političarima, koje vide kao nekog ko se brine samo za popunjavanje svog džepa, a ne nekog ko rešava probleme. Kao rezultat toga, oni podržavaju uporno odbijanje integracije svojih severnokosovskih sunarodnika, uviđajući da je njihova integracija dovela do tek malog poboljšanja i uviđajući da partije kosovskih Albanaca preduzimaju mere u korist srpske zajednice tek nakon što dospeju pod teške međunarodne pritiske.

Srbi nailaze svuda na iste poteškoće. Nedostatak zaposlenja, slaba vladavina zakona, loše obrazovanje i nedostatak zdravstvene nege su problemi koji muče zajednice i na severu i na jugu. Međutim, ni Albanci širom Kosova nisu imuni na ove probleme (Srbi na jugu priznaju da su nedostatak sigurnosti zbog prisustva kriminala i loša zdravstvena zaštita problemi koje sve etničke grupe imaju).

U intervjuima sa Albancima u Južnoj Mitrovici i Prištini, čule su se iste pritužbe koje su i Srbi izneli. Korupcija, kriminal i pogoršani uslovi života su podjednako opipljivi i za Srbe i za Albance. Kao i Srbi, i albanski stanovnici se žale na nedovoljnu bezbednosnu zaštitu, nedostatak obrazovanja i zdravstvene nege, uništenu infrastrukturu, koja nije popravljena ni posle 15 godina, kao i na organizovani kriminal, koji omogućava da se ova situacija nastavi. Jedan Albanac, stanovnik južne Mitrovice kaže to ovako: "Organizovani kriminal se krije iza patriotizma, ovde."

Albanci, kao i Srbi, vide organizovani kriminal i korupciju na Kosovu kao prepreke za ekonomski razvoj, povraćaj imovine i transformaciju institucija koje su Srbi uspostavili nakon rata. Kao i Srbi, i Albanci osećaju da se odluke, koje utiču na njihove živote, donose između samih političara, koji niti traže mišljenje javnosti od zajednica koje su direktno pogođene problemom, niti grade takve sporazume na način koji čini mogućim praktičnu primenu tih sporazuma. Mnogi Albanci osećaju da su međunarodna zajednica i Srbija isto toliko krivi i ističu pitanja kao što su nepriznavanje Kosova od strane pet država članica EU, nedostatak liberalizacije viznog režima, neefikasnost, propadanje Misije Privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), uticaj Euleksa i srpsku kontrolu severa Kosova. Oni izražavaju nestrpljenje prema srpskoj manjini i ne vole ono što oni vide kao stalne i sve veće zahteve Srba, Srbije i međunarodne zajednice.

Oni misle da se kosovska vlada gura u pravljenje ustupaka Srbiji i Srbima, te da kosovski Albanci dobijaju malo u zamenu za ustupke koje čine. Albansko nepoverenje u odbojnost prema procesu dijaloga i njegovog ishoda, široko je rasprostranjeno.

Kada je u pitanju pružanje osnovnih usluga koje građanima i na jugu i na severu nedostaju, kroz albansku vizuru, ovo pitanje izgleda nešto drugačije nego kod većine Srba, koji na ovaj nedostatak gledaju kao na etnički, ili geografski problem. Jedan albanski ispitanik je izjavio: "Kada budemo rešili problem snabdevanja vodom i strujom, u tom snabdevanju neće biti privilegija. Svima nama je to potrebno."

Jedna ključna razlika u razgovorima koji su vođeni sa Albancima jeste svest o tome da jezik i mediji i dalje razdvajaju dve strane. Nedostatak objektivnih informacija, kojima i Srbi i Albanci mogu da veruju i čitaju na svom jeziku, i dalje je prisutan. Albanci veruju da su mediji na srpskom jeziku proizvedeni i finansirani u Beogradu. Dobra razmena informacija na neformalnom nivou između srpskih i albanskih novinara na severu i jugu postoji; međutim, kada neformalna razmena mora postati zvanična, tu se bratski odnosi zaustavljaju. Pretnje odmazdom protiv međuetničke saradnje nisu neuobičajene.

Sve ovo dovodi do kritične tačke: nedostatak objektivne i proverljive informacije leži u korenu kruga međusobnog nepoverenja između Albanaca i Srba, koji u osnovi iskazuju iste strahove i imaju iste pritužbe. Nedostaju pouzdani ne-partijski kanali, kojima bi se informacije o činjenicama i dešavanjima, koja su od koristi za obe zajednice, mogle nesmetano da razmenjuju. U trenutnoj situaciji, obema stranama se može manipulirati da budu jedna protiv druge, i da će ostati u mraku, stanju status quo, a to omogućava da rane i nepoverenje i dalje rastu. ♦

Šira perspektiva Balkana

Dve multietničke države u regionu zapadnog Balkana, BiH i Makedonija i dalje se susreću sa etničkom i verskom podelom; integracija ovih podela u politiku i dalje predstavlja značajnu prepreku za napredak obe zemlje, naglašavajući da su prava svih etničkih grupa od suštinskog značaja za održavanje mira i stabilnosti u ove dve zemlje.

Političke strukture stvorene Dejtonskim sporazumom u Bosni i Ohridskim okvirnom sporazumom u Makedoniji, potvrdili su etničku podelu. Ovim sporazumima je trebalo da se okonča sukob, a ne da ove države postanu statičke formule za upravljanje. Ipak, ovo je postala sudbina tih zemalja. Niti je sporazum uspeo da prevaziđe trajnu etničku podelu, niti da obezbedi format za dobro upravljanje i inkluzivni demokratski i ekonomski razvoj. U širem regionalnom kontekstu, a posebno u vezi sa pitanjem Kosovo, ovi *akordi* treba da posluže kao lekcija koja treba da se nauči; samo učenjem ove lekcije može se graditi okvir u kojem sve zajednice mogu slobodno da ostvaruju svoja prava, osećaju se zaštićeno i zastupljeno u državnim strukturama i primoraju državne strukture da se fokusiraju na poboljšanje života svih građana.

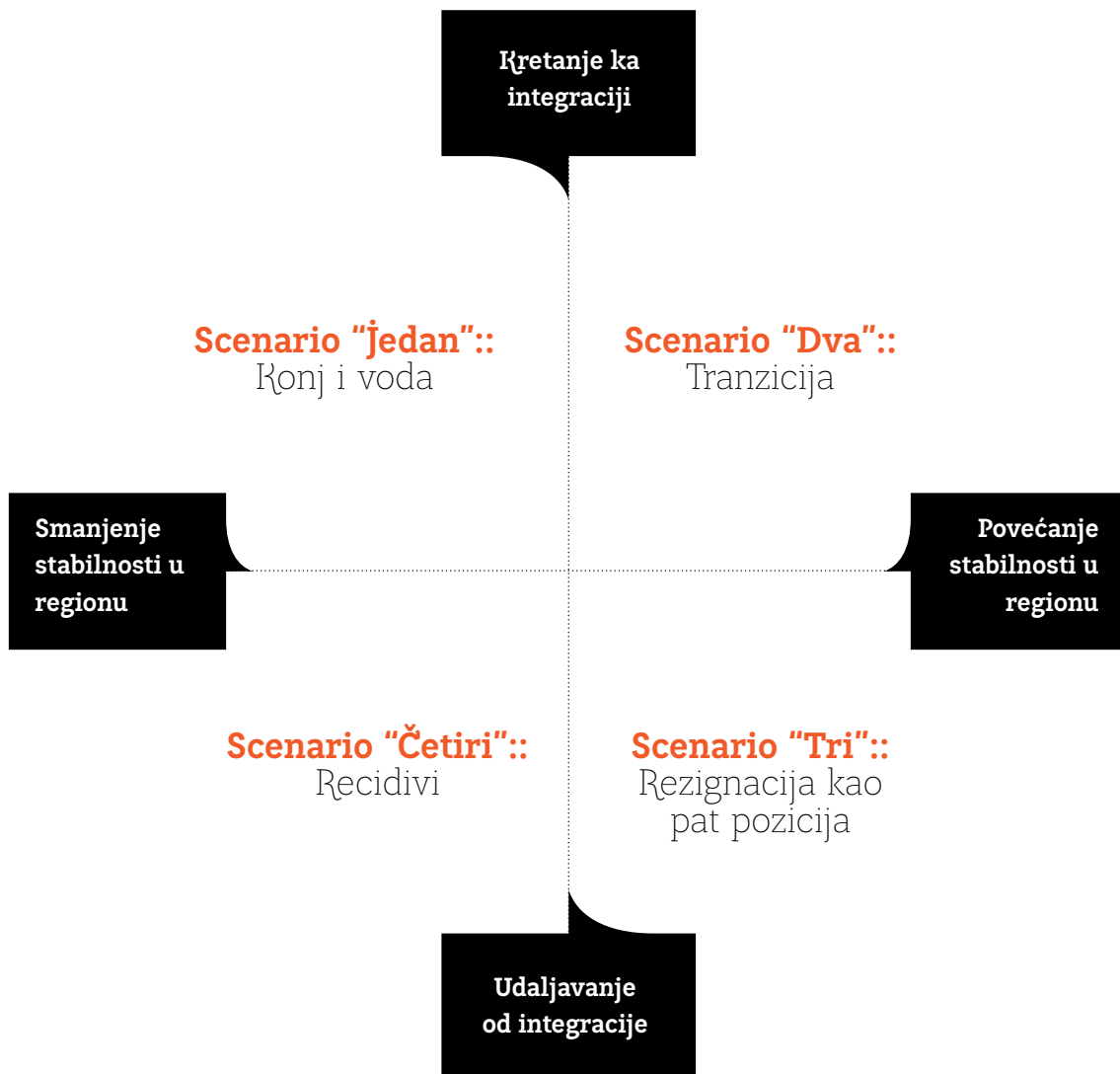
Integracija u Evropsku uniju ostaje od vitalnog značaja za dugoročan napredak ljudi iz regiona. Unutrašnja kohezija u Bosni i Hercegovini i Makedoniji je u pitanju. Međutim, zamena unutrašnje kohezije za članstvo u Evropskoj uniji, ugrožava ukupnu regionalnu stabilnost i prosperitet. Nedavni nemiri u Bosni (2014), odražavaju frustraciju populista u odnosu prema ekonomskom razvoju i stabilnosti unutar multietničke demokratije. Ako stavovi potencijalnih kandidata za predstojeće izbore u BiH, u oktobru 2014, i dalje ostanu lancima vezani za prošlost, region bi se mogao suočiti sa još jednim krugom šire javne nestabilnosti i sukoba u srednjeročnom periodu. ♦

3. Scenariji

S ledeći deo sadrži četiri verovatna scenarija ili 'buduće istorije' za sever Kosova i njegovu okolinu do 2020.godine. Oni su predviđeni na osnovu informacija prikupljenih iz intervjua i sa terena, kao i kabinetskog istraživanja. Ove priče o budućnosti su rezultat interakcije između pokretača, učesnika i razvoja ključnih pitanja (pokretači i ključna pitanja su detaljno istraženi u kasnijem delu ovog izveštaja). Scenariji su generisani iz okvira matrice (prikazano na slici 1), u kojoj se putanja unutrašnje integracije kreće suprotno od smera regionalne stabilnosti.

Scenariji nisu doslovna predviđanja; njihova svrha je pre da ponudi alternativne poglede u vezi sa ishodom koji, sakupljeni zajedno, pomažu u stvaranju nečega što je približno '360 stepeni' od izgleda za budućnost severa Kosova. Pojedinačno, u ovom vremenskom razdoblju se za svaki scenario može smatrati da ima ili visok, ili nizak stepen verovatnoće, ali su svi podjednako jedinstveni. Prava budućnost će verovatno sadržati elemente svake od četiri priče, koju će ovde izreći posmatrači iz svoje perspektive kao da su u 2020.godini i koji će se osvrnuti unazad na događaje koji su i doveli do tog momenta (otuda upotreba prošlog vremena). ♦

Mapa ključnih neizvesnosti u pogledu integracije Severnog Kosova prema skali kritične regionalne stabilnosti

De fakto integracija, okružena kriminalom i fundamentalizmom

Severno Kosovo 2020: Kretanje ka integraciji unutar zemlje dok se region suočava sa smanjenjem stabilnosti

Unutrašnja dinamika

Nedovoljna razjašnjenost Zajednice i Sporazuma podstiče migraciju Srba sa severa Kosova= početak de fakto reintegracije pošto Albanci popunjavaju vakuum

Regionalna dinamika

Izvršna uloga EULEKS-a efektivno završena; budžet iziskuje smanjenje KFOR-a; da bi smanjila radikalizam i ubrzala reintegraciju, Priština traži podršku od Albanije

Politički

Priče o "Velikoj Albaniji", politički rastu kreirajući prelivanje rizika u koje se samo nominalno uključuju EU i SAD a iz razloga što je ponuda kandidature Srbije za članstvo u EU zastala

Bezbednost

Kosovske vojne snage se formiraju, pritisnute od strane Prištine da povedu bitku sa "kriminalnim elementima" i pored protivljenja KFOR-a; nezakonito naoružanje nabavljeno preko kriminalnih veza; kosovske policijske snage i dalje bez kapaciteta da se izbore sa najozbiljnijim zločinima

Ekonomski

Snage organizovanog kriminala i onih koje se bave pranjem novca, primoravaju globalne banke na povlačenje; ekonomija na crno u saradnji sa Albanijom i Makedonijom raste

Socio-kulturološki

Albanska kultura postaje potentnija snaga ali fundamentalistički elementi prete da poremete ono što oni vide kao ugrožavanje sopstvene vere

Karakteristike scenarija:

- ◆ Bez uspešnog liderstva barem iz Prištine, ili Beograda ili EU, Zajednica srpskih opština ne uspeva da se u potpunosti materijalizuje, što dovodi do većeg egzodusa već zasićenih Srba sa severa i juga Kosova
- ◆ Pošto se produbljuje srpskog severnog Kosova ubrzava, albanska zajednica se vraća i pokreće izgradnju, traži se partnerstvo sa Albanijom i Makedonijom
- ◆ Vidljivost albanskih gangova se povećava u korumpiranim poslovnim dogovorima
- ◆ Vehabijski aktivisti povećavaju kritizam; teokratske političke partije glasnije

3.1 Scenario 1: Konj i voda

Ono što je počelo kao spora i ravnomerna stopa migracije severnokosovskih Srba u Srbiju, na početku 2010, pojačano je do 2020. godine. Uprkos pozitivnim očekivanjima nakon Briselskog sporazuma, smanjivanje uloge Evrope u posredovanju u normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije, zamrzla je kretanje unapred. Ukazivanje posmatrača na nespremnost severnokosovskih Srba da ikada prihvate kosovsko upravljanje – čak i pod udruženim pritiskom Prištine, Srbije i Evropske unije – podseća na poslovicu, “Možete dovesti konja do vode, ali ga ne možete naterati da pije.”

Dvosmislenost sporazuma u Briselu i nedostatak jakih smernica EU, aktivirale su kontinuirane argumente između Srbije i Kosova, ostavljajući praznine u razumevanju pravnih nadležnosti, obrazovanja i imovinskih pitanja, što punu primenu sporazuma čini nemogućom. Bez jasnoće o ovim pitanjima, osećaj napuštenosti kod kosovskih Srba je uvećan, naročito posle najava o povlačenju EULEX-a i KFOR-a. Budući napredak ima sumorne prognoze pošto su investitori nastavili da izbegavaju ovu oblast zbog slabe vladavine prava i nejasnih poslovnih nadležnosti, gurajući nezaposlenost na severu ne permanentno visok nivo. Kosovska policija nije bila u stanju da iskoristi povećanje svoje legitimnosti; usled lokalnog razvoja događaja, većina bivših pripadnika Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, koji su se pridružili kosovskoj policiji, prijavili su se za posao u Srbiji, pogoršavajući bezbednosnu situaciju za kosovske Srbe. Suočeni sa dodatnim bezbednosnim pretnjama, koju predstavlja formiranje Oružanih snaga Kosova, Srbi su počeli da odlaze u većem broju nego ranije.

Mogućnosti za zaposlenje u Srbiji bile su podjednako siromašne: napredak Srbije ka pristupanju EU je u zastoju, zbog proširenja zamora u državama članicama EU i nesposobnosti zemlje da ispuni standarde EU. Kao rezultat toga, politički diskurs vezan za ostvarivanje alternativnog saveza sa Rusijom je ojačao.

Slabljenje srpskih enklava na Kosovu dovodi Albance u iskušenje da se sele na sever, privučeni jeftinim cenama nekretnina. Sporiji dolazak Albanaca na sever i u južne opštine sa većinskim srpskim stanovništvom je ubrzan od 2015, pa nadalje, što im omogućava da oforme ad hoc crno tržište na pijacama i preko malih preduzeća. Ova obrnuta migracija je stvorila de facto pasivnu formu unutrašnje reintegracije, polako vezujući region severa sa jugom: veći deo onih Srba koji su ostali na Kosovu, bili su ili suviše stari, ili suviše siromašni da bi imali priliku da odu, te prema tome, nisu mogli da se aktivno usprotive nametanju prištinske državnosti nad njihovim zajednicama.

Dva podjednako komplikovana i uznemirujuća elementa koji utiču na trend migracija su porast organizovanog kriminala i islamski fundamentalizam - dva faktora koji su doveli do malih, izolovanih međuetničkih sukoba i koji su dodatno ubrzali odlazak pojedinaca i porodica iz srpskih sredina. U Prištini je sve bio biznis kao i obično: iako su glavni politički akteri zamenjeni nakon izbora 2014, i 2018, politička scena Kosova se sastojala od istih frakcija i partijskih interesa. Vladavina prava je ostala glavni izazov. Ograničen napredak Prištine u ispunjavanju standarda EU, u kombinaciji sa političkom realnošću deljenja, te evro-skepticizam prema EU i nastavak sporenja sa Srbijom, ostavio je mnoge građane na Kosovu bez nade za lični prosperitet. Povećanje broja nezaposlenog mladog stanovništva u ruralnim i osiromašenim područjima van Prištine, stvorio je radikalnije oblike Islama. U pokušaju da ponudi kredibilniju alternativu, političari u Prištini su iskoristili demografske trendove i započeli razgovore o ‘Velikoj Albaniji’, što je doprinelo nastavku regionalne destabilizacije.

Mreže albanskog organizovanog kriminala već ugrađene unutar vladajućih redova kosovskih vlasti nisu više ograničavane izvršnim mandatom EULEX-a. Ove mreže se šire i van nacionalnih granica, iziskujući ogromne napore kosovske policije da održi domaću bezbednost. Sa nedovoljnim budžetom kojim bi razvila punu oružanu vojnu silu, početak razgovora o savezništvu Kosova sa Albanijom i Makedonijom, uznemirili su Srbiju i pojačali tenzije u Makedoniji i južnoj Srbiji. U međuvremenu, islamske fundamentalističke grupe, odbacujući ideju Velike Albanije, izazvale su ustavni sekularizam, kako unutar, tako i izvan parlamenta, ugrožavajući krhki integritet Kosova. To je samo nateralo Prištinu da još hitnije traži podršku od Albanije.

Pretnja regionalnoj nestabilnosti je izazvala polovičnu diplomatsku intervenciju i iz SAD i EU, kako bi se ojačalo sprovođenje zakona i kapaciteti za odbranu i ublažilo prelivanja rizika. Međutim, do kraja decenije, ovi međunarodni koraci su viđeni kao nepoželjno mešanje i naišli su na jak animozitet i otpor. Na kraju druge decenije nakon rata, vidimo Kosovo i Balkan kao se teturaju u uslovima u kojima su samo kriminal i radikalizam pronašli utočište, poništavajući sve napore da Kosovo bude multietničko mesto, sa samo delićem netaknute srpske zajednica do 2020.

Pogled na Severnu Mitrovicu: integracija severa u kombinaciji sa nestabilnošću u regionu mogla bi dovesti do toga da samo mali deo srpske zajednice ostane na Kosovu.

Osnažena EU insistira na jasnoći i podstiče vladavinu prava

Severno Kosovo 2020:
Kretanje ka integraciji unutar zemlje dok se region suočava sa povećanjem stabilnosti

Unutrašnja dinamika	Pritisak javnosti tera liderstvo Pristine i EU da ubrza napore na poslovima vizne liberalizacije; vladavina prava raste konstantnije, poboljšana misija EULEX-a
Regionalna dinamika	Institucije Srbije rasformirane; Kosovo i Srbija rešavaju pitanje pravosuđa do 2020; Bosna nemirna ali nema dezintegracije zato što je Srbija fokusirana na kandidatutu za EU
Politički	Zasićeni starom gardom, novi i harizmatični srpski i albanski lideri se izdižu i ujedinjuju na Kosovu; Žene postaju prisutnije u politici
Bezbednost	EU razvija novi pristup međunarodnom kriminalu, omogućujući prostor za napredak unutrašnjih kosovskih bezbednosnih snaga, iako je međunarodnom kriminal i dalje pretnja
Ekonomski	Trgovinski bilans je neznatno poboljšan; izvozi se i dalje uglavnom iz sfere teške industrije mada se lagani treptaji tehnoloških inovacija povećavaju do 2020; Privreda i dalje slaba
Socio-kulturološki	Osećaj za zajedničkom odgovornošću za ekonomski razvoj i kvalitet života protiv animoziteta; mladi ljudi se okreću tehnologiji kako bi povećali svoje šanse

Karakteristike scenarija:

- ◆ Dogovor je vezan za odnose Kosova i Srbije; Zajednica srpskih opština je formirana
- ◆ EULEX reoblikuje svoju misiju pošto Nemačka postaje još više uključena u podršku ubrzanja razjašnjavanja kosovskih standarda u pogledu vladavine prava i pravosuđa
- ◆ Vizna liberalizacija omogućuje prvi talas putnika u obrazovnim razmenama
- ◆ "Baltičko-balkanska" razmena podiže rampe za obrazovne inicijative, uvodeći ponovno brendiranje stručno-naučnih ponuda i za mlade Srbe i mlade Albance; ovo označava početak ujedinjenja politike između grupa mladih ljudi
- ◆ Ujedinjene grupe žena na severu takođe pristupaju političkom izazovu

3.2 Scenario 2: Tranzicija

Unutar perioda od pet godina, pa do 2020, videlo se more promena u situaciji na severu Kosova. Dok je svakodnevni život severno od reke Ibar ostao psihološki odvojen od juga i usko vezan za Srbiju, institucionalno, severno Kosovo postepeno postaje deo Kosova. Ovo se dogodilo kroz primenu zakona Kosova i početka saradnje institucija iz severnih opština i Prištine, uz nominalnu podršku iz Beograda.

Efekti prelivanja krize u Ukrajini iz 2014, naterale su EU da svoju motivaciju prebaci na nestabilnost u Istočnoj Evropi. Dijalog Priština-Beograd je nastavljen pod pokroviteljstvom EU na visokom nivou, iznoseći nekoliko nerešenih pitanja vezanih za srpsku zajednicu na Kosovu i bilateralne odnose. U okviru ovog procesa, u kojem je EU javno postavila uslove i povećala pritisak na obe vlade, Kosovo i Srbija uspeali su da prevaziđu prepucavanja i da se detaljno fokusiraju na rešavanje probleme Srba na Kosovu. To je dovelo do sveobuhvatnog sporazuma, koji je omogućio bilateralne odnose i uspostavio jasan okvir za sve srpske javne službe na severnom Kosovu.

Aktivniji pristup spoljne politike Nemačke naterao je EU da poveća, ali i da razjasni pritisak. Pošto je EULEX bio primoran da ograniči budžet i osoblje, bilo je potrebno da se uradi više sa manje. Ovo je izoštrilo poziciju EU, pa su Priština i Beograd u obavezi da ispune jasne standarde i prenesu doslednu i jasnu poruku javnosti. Srbija je nastavila da se fokusira na pristupanje EU i postigla je napredak na tom putu. I EU i EULEX se intenzivnije bavi severom i liderima i ljudima na severu Kosova, i to kroz razgovore i razjašnjavanje njihove politike, čime se omogućava bliža saradnja i sprovođenje promena, kojima su polako počele da se ispunjavaju potrebe koje javnost na severu ima.

Nezadovoljstvo i protesti među kosovskim Albancima usmereni protiv korupcije, nezaposlenosti i nedostatku razvoja su rezultirali dovoljnom pritisku javnosti, koji je doveo do određenog napretka u poboljšanju vladavine prava. Antikorupcijski naponi, osveženi regulatornim mandatima, datim na globalnom nivou u finansijskim i bezbednosnim sektorima, dozvolili su Euleksu da energičnije nastavi sa hapšenjima i gonjenjem optuženih za ratne zločine, korupciju i organizovani kriminal na visokom nivou. Ovaj proces potpomogla je posleratna generacije vođa koji su počeli da dolaze na vlast u Prištini do 2018. Kroz javnu podršku davno isfrustriranim građanima Kosova, ovi političari su razvili transparentnost i inkluziju, a uspesi koje su postigli, pomogli su da se nepoverenje ublaži i zacementira bolja saradnja sa EU.

Jedan od faktora koji je pomogao EU da unapredi svoje mere na Balkanu bila je simultana modernizacija pristupa transnacionalnom kriminalu. Evropa je vodila izgubljenu bitku protiv sofisticiranijih kriminalnih udruženja, a što je primoralo da se anahrona Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (UNCTOC) modernizuje, uspostave jače pravne definicije i daju veća ovlašćenja Interpolu u sankcionisanju i primeni novog tehnološkog mapiranja. Hvatajući se u koštac sa kriminalom i korupcijom na evropskom nivou, polako, ali sigurno, poboljšanje se desilo i na Kosovu.

Uslovni napredak se desio u vladavini prava do 2020, i iako još neorganizovan u nekoliko oblasti, polako je poboljšao uslove za sve zajednice na jugu, što je povećalo poverenje Srba na severu. Još važnije, postepena integracija policije Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije u kosovsku policiju i saradnja između Kosova i EULEX-a, kao dela kampanje za izgradnju poverenja, u

kombinaciji sa velikim slamanjem kriminala, počela je da rešava i pitanje nekažnjivosti na severu; restitucija imovine i sudovi pod naprednijim i jasnijim pravnim jurisdikcijama; dostupne tehnologije poput univerzalnog softvera za prevod su pomogli da se sveobuhvatna multietničnost lakše postigne, nego što je bio slučaj u prethodnoj deceniji.

Politička kultura Kosova sazrela je u maloj meri: poboljšanje u sposobnosti Prištine da ispuni standarde EU i tekuća normalizacija odnosa između Srbije i Kosova ubedili su zemlje članice EU, koje nisu priznale Kosovo da bar daju podršku liberalizaciji viznog režima. Iako je ekonomski prosperitet i dalje loš za kosovsku omladinu, otvaranje granica smanjuje permanentni osećaj izolacije i otvara nove mogućnosti za obrazovanje. Evropska unija je pokrenula program Baltičko-balkanske razmene, kako bi dovela neke od uspešnih preduzetnika iz Letonije i Estonije da pomognu u izradi preko potrebnog stručnog obrazovanja na Kosovu. Koristeći iskustvo baltičkih zemalja u tranziciji iz slabih, bivših, komunističkih ekonomija u lidere u preduzetničkom i tehničkom obrazovanju, programom razmena nastojalo se da se donesu nisko-tehnološke inovacije u sistemu stručnog obrazovanja na Kosovu, te da se Kosovo na to usmeri. U procesu koji je bio spor, naglasak na izradi ovih novih svežih programa, bio je odskočna daska za međuetničku saradnju, sto je privuklo neke mlade ljude da uzmu aktivnije učešće u politici. Razmena je takođe rezultirala i ostvarivanjem omladinskih inicijativa kako bi se prevazišao problem segregacije: mlade žene iz različitih zajednica u Mitrovici su udružile snage i pokrenule lokalnu multietničku političku stranku. Pripadnici njihovih zajednica su sa nepoverenjem gledali na ove inicijative.

Razgovori u vezi sa inkluzijom vođeni između predstavnika severnog Kosova, Prištine, Beograda i EU su rezultirali formiranjem Zajednice srpskih opština sa autonomijom u obrazovanju, zdravstvu, ekonomskom razvoju, i urbanom i ruralnom planiranju. Pošto su organizacije civilnog društva izrazile zabrinutost u vezi sa transparentnošću procesa, osnovan je formalan mehanizam odgovornosti koji je osmišljen kako bi se njime pratio rad članova skupština opština, kao i omogućavanje javnosti i međunarodnoj zajednici uključivanje u nadzor javnih finansija kojom upravlja Zajednica. Obrazovanje i zdravstvo su nastavili da funkcionišu u srpskom sistemu, ali je usklađivanje sa standardima Evropske unije približilo oba sistema obrazovanja, što dovodi do toga da se i u srpskim i kosovskim školama, koristi isti nastavni plan i program za građansko obrazovanje.

Ekonomski rast je i dalje spor; međutim, s obzirom na nove tehnologije koje su Kosovu pomogle da se uhvati u koštac sa energetsom sigurnošću i upravljanju otpadom i vodama, prvih znaci poboljšanja ekonomije su se pojavili do kraja decenije. Kosovo je počelo da napreduje na svom putu ka kandidaturi za EU, sever Kosova je i dalje nevoljan, ali definitivno na brodu.

Ljudi u kupovini u Severnoj Mitrovici. U 2020. je moguće da Srbija i Kosovo naprave čvrst pomak na svom putu ka prijemu u EU.

Lažano pogoršavanje zato što se globalni fokus pomera negde drugo

Severno Kosovo 2020: Udaljavanje od untegracije unutar zemlje dok se Region suočava sa povećanjem stabilnosti

Unutrašnja dinamika	Diskriminacija u Srbiji nad kosovskim Srbima koji traže zaposlenje; finansiranje kosovskih Srba od strane Srbije prekinuto—Poslednja slamka koja konačno kristalizuje nepoverenje
Regionalna dinamika	Pošto je srpska vlada pritisnuta da se finansijski stabilizuje, pitanje Severnog Kosova je potisnuto u drugi plan da bi se fokus usmerio na zapošljavanje i pristup EU
Politički	Na kosovskoj političkoj sceni su primetni usponi i padovi novih partija; Građanska inicijativa "Srpska" postaje, pre potentnija politička snaga, nego puki beskorisni predstavnik
Bezbednost	Organizovani kriminal jača lokalno, postajući ključni obezbeđivač statusa i pojedinačne stabilnosti; Kosovska policija i Oružane snage su u zastoju usled nedostatka fondova
Ekonomski	Na jugu, privremeno zapošljavanje je u porastu usled izgradnje dve nove termoelektrane i primetne su male naznake razvoja u sektoru turizma; ali, ekonomija na severu klizi na dole
Socio-kulturološki	Apatija i iscrpljenost medju severno-kosovskim srbima bez mogućnosti emigracije; fizičke barijere su uklonjene ali Srbi upadaju u "psihološki geto"

Karakteristike scenarija:

- ◆ Pošto privreda Srbije popušta, preteći da se destabilizuje, Srbija prekida subvencionisanje zapošljavanja i socijalnu migraciju sa Kosova; Srbi sa severa Kosova vide ovo kao zakucavanje poslednjeg eksera u kovčeg kojim se održavalo poverenje ili sa Beogradom ili Pristinom
- ◆ Podele između zajednica su ojačane ali dostižu modus vivendi kreirajući među kosovskim Srbima, osećaj permanentnog ugnjetavanja
- ◆ Kratkoročni privredni dobitak ali kratka trasa u pogledu dugoročnih promena
- ◆ Budžetski problemi primoravaju EU i ostale države da fokusiraju svoju pažnju negde drugo

3.3 Scenario 3: Pat pozicija i rezignacija

Promene na srpskoj političkoj sceni direktno su uticale na način diskursa o sudbini severnog Kosova. Kao što je povećani pritisak javnosti primorao Beograd da se koncentriše isključivo na poboljšanje mogućnosti zapošljavanja i ubrzanju kandidature za EU, kako bi pristupio većem tržištu, oslabila je sklonost ka korišćenju Kosova kao političke 'fudbalske lopte'. Kao rezultat toga, srpska zajednica na severu Kosova ulazi u novu fazu svoje problematične putanje.

Regionalno okruženje na Balkanu je polako stabilizovano, posto su Srbija, Makedonija, Albanija i Bosna i Hercegovina savladale prepreke u usklađivanju sa EU i približavanju EU. Transparentnost i javne službe su se neznatno popravile, ali ekonomski kompromisi koji su napravljeni da bi se postigla harmonizacija sa standardima EU, imala je najveći uticaj na novčanike građana. Građani u Srbiji, teturajući se kroz strukturne reforme u zapošljavanju, ali i saznanja o količini novca koji je provučen i nepropisno podeljen na severnom Kosovu, postali su ogorčeni na ono što su videli kao rasipanje "njihovog" novca. Razapeti između prelaska na slobodno tržište rada koje zahteva EU, mnogi Srbi u Srbiji su zamerili zato što su 'nesofisticirani' Srbi sa Kosova, koji su se doselili u Srbiju, dobili zaposlenje. Usled javnog kritikovanja ove pojave u Srbiji, prestaje finansiranje kosovskih Srba, ostavljajući ih da zavise od kosovskog zapošljavanja, čime je smanjena njihova mogućnost za napuštanje Kosova i odlazak u Srbiju. I poslednje, Srbija je postigla sporazum sa EU o priznavanju Kosova na dan kada ono bude spremno za ulazak u Evropsku uniju.

Neto efekat kampanje, kojom je Srbija imala za cilj da poboljša sopstvene ekonomske kapacitete, potrebne za članstvo u EU (kampanja je potpomognuta i podržana od strane konzervativnih političara), stvorio je među severnokosovskim Srbima osećaj viktimizacije od strane Srbije, to jest, da su oni žrtve ultimativne izdaje i sada potpuno nemoćni da deluju. U nemogućnosti da pokrenu i promene okolnosti, odbačeni mladi Srbi sa severa Kosova, svoju jedinu šansu vide u izvlačenju najboljeg iz loše situacije.

Ova rezigniranost među Srbima je dovela do njihovog većeg političkog učešća na Kosovu. Bez jakih smernica iz Srbije, srpska građanska inicijativa (Srpska) je postala nezavisna politička snaga. Vodeći većinu srpskih opština, Srpska je sazrela i kao najveća srpska politička stranka koja je delovala kao istinska srpska politička opoziciona snaga u Prištini.

Iako su Srbi morali da prihvate situaciju u kojoj se nalaze, to nije doprinelo boljoj integraciji između severa i juga u bilo kojem većem obimu. Bez podrške Srbije, Asocijacija/Zajednica srpskih opština nikada nije materijalizovana. Srbi su se osetili zarobljenima u fizičkom i psihološkom 'getu', u nemogućnosti da veruju Prištini, pravosuđu, ili bilo kojem obećanju u vezi sa jednakim tretmanom; samim tim, svaki napor da se kosovska politika sprovede na severu je sabotirana. Srpski politički lideri u Skupštini Kosova su blokirali sve značajnije promene u vezi sa situacijom status quo na severu. Ove vođe su iskoristile svoje glasove kao alatku za pregovaranje, pristajući na nove propise, ali u zamenu za mere prvenstveno namenjene srpskoj zajednici.

Stanovnici severa nastavili su da žive više ili manje u bezakonju, polu-autonomnoj sferi: bez javne podrške iz Srbije. Kosovska policija i Euleks nisu mogli da promene krug nepoverenja u strukture vladavine prava. Bez mogućnosti zapošljavanja u javnom sektoru i sa malo mogućnosti za ekonomski razvoj, mnogi mladi su ostvarili karijeru u organizovanom kriminalu. Iako su omladinski pokreti ostvarili određeni mali napredak, ali i stariji Srbi pokušali da postignu modus vivendi odnosa sa Albancima, barikada na Ibarskom mostu je ostala simbol odbijanja severa da se odrekne teritorije. Kosovo je ostalo podeljeno, što se više i ne spori.

Populistički nemiri obnavljaju konflikt i novi hladni rat velikih sila

Severno Kosovo 2020:

Udaljavanje od integracije unutar zemlje dok se region suočava sa smanjenjem stabilnosti

Unutrašnja dinamika	Nedostatak vode i nezadovoljstvo populista u Prištini su okidač za ugnjetavanje kosovskih Srba i nasilne proteste protiv vlade; međuetničko nasilje se širi
Regionalna dinamika	Nacionalisti podstiču agitaciju na celom Balkanu dok nasilje varniči u Bosni, Makedoniji i južnoj Srbiji; EU i SAD okrivljuju Rusiju da igra ulogu remetioca
Politički	Vlada u Prištini pada usled partijskih razmirica dok Albanci sa severa odlaze na jug, kosovski Srbi odlaze na sever
Bezbednosni	Formirane su milicije i na srpskoj i na albanskoj strani, kreirajući specifične balkanske veze; policija se razdvaja na MUP i KP, dok Kosovo ponovo klizi u rat
Ekonomski	Svi poslovi vezani za pristup EU, bankarstvo i finansiranje reformi se prekidaju; Investitori se povlače iz infrastrukturnih projekata pre završetka; fiskalni bankrot
socio-kulturno-ološki	Beznade i nepoverenje na svom maksimumu, dok se zajednice potpuno odvajaju; erupcija nasilja među verskim grupama

Karakteristike scenarija::

- ◆ Krizna tačka je dostignuta sa pojavom dugotrajnih suša na jugu Kosova; nasilni protesti protiv lošeg upravljanja Prištine dovode do toga da srpska zajednica napusti jug i ono albanske zajednice što ostane na severu ode na jug
- ◆ EU i SAD zahtevaju smirivanje situacije ali nisu voljni da uđu u novi regionalni sukob
- ◆ Iskorišćavajući priliku, nacionalisti na celom Balkanu, prete napadima; Rusija takođe koristi sukob kao mogućnost za kritikovanje Zapada i NATO-a za neuspeh i širenje uticaja na Srbiju kroz savezništvo, naoružanje i teritorijalnu "bezbednosnu pomoć"
- ◆ Radikalni aktivisti koriste haos da bi progurali teokratsku agendu, tako sto pozivaju radikalne džihadiste

3.4 Scenario 4: Recidiv

Klimatski uslovi, loše upravljanje javnim resursima i defektno stanje vodovodnog sistema Kosova su doprineli katalitičkoj nestašici vode u godinama koje slede do 2020. Ne samo da je ovo urušilo krhku stabilnost Kosova, već je i izazvalo široku regionalnu nestabilnost na Balkanu - izazivajući intervenciju i strategiju geopolitike između Rusije, EU i SAD.

Suše su postale redovna godišnja pojava na Kosovu: manjak snega i ostalih padavina su doprineli nedovoljnim popunjavanjem jezera Batlava, Badovca i Gazivode, dok je nedostatku vode doprineo i ujedno loš i deficitarni cevni sistem. Do 2020, pražnjenje basena Badovca zahteva hitnu i strogu racionalizaciju plana za snabdevanje Prištine i okolnih opština vodom, što je izazvalo masovne antivladine proteste kosovskih Albanaca. Nestašica vode je bila kruna za sijaset pritužbi, uključujući i frustraciju zbog nedostatka napretka u pravosudnom sistemu i ekonomskim reformama; korupciji; nezaposlenosti; duplim dilovima međunarodnih organizacija; osećaja da je srpske zajednica privilegovana.

Kada nakon nekoliko nedelja protesta, a tokom posebno vrelog leta, demonstranti nisu dobili ono što su tražili, došlo je do erupcije nasilja, potom je usledio napad na zgrade vlade i zvaničnike. Kada je jedan političar iskazao uverenje da su Srbi odgovorni za suše, jer su preusmerili vodu iz Gazivoda, neki demonstranti su počeli ciljani napad na kosovske Srbe koji žive u Gračanici. Napadi na Srbe koji žive južno od Ibra su odmah uticali da izbiju i međuetnički incidenti u Mitrovici.

Začarani krug odmazde je intenzivirao haos, zahtevajući intervenciju nekoliko patrola KFOR-a koje su preostale nakon redukcije snaga NATO-a, započete 2015. Pripadnici Vojske Kosova stacionirani u blizini Prištine, počinju navodno da pucaju na Srbe: posledično, Srbi sa juga beže na sever, jer je kriza koju je izazvala nestašica vode, postala na mnogo načina slična etničkom raseljavanju u leto 2004. Kosovski Srbi reaguju napadima na kosovske Albance na severu. Slučajevi dizanja automobila u vazduh počinju u Južnoj i Severnoj Mitrovici. Albanci sa severa beže na južnu stranu zbog nasilja koje počinje u severnim opštinama.

Pokušaji integraciju severnog dela zastaju, jer albanski i srpski političari trguju optužbama, svaka strana podstiče građanski rat. U nemogućnosti da odgovori na nastalu situaciju, vlada u Prištini propada. Opštinski lideri na severu Kosova su optuženi za kolaboraciju sa kosovskom vladom i gube sav legitimitet. Različite etničke grupe severno i južno od reke Ibar formiraju naoružanu miliciju kako bi zaštitili svoja naselja, ubacujući i određeni broj pripadnika Kosovske policije i oružanih snaga Kosova.

Srbija, suočena sa besom naroda i novim prilivom izbeglica, podiže temperaturu sukoba: državni mediji optužuju Albance za 'genocid' i Beograd počinje da pruža podršku kosovskim Srbima tako što šalje oružje i daje taktičke savete. Pošto je situacija eskalirala, nasilni međuetnički sukobi se šire i na Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju i južnu Srbiju.

Kako su frakcije napravile prekograničan savez u regionu, sazvan je Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija da bi se razgovaralo o opcijama za suzbijanje nasilja. Na sednica Saveta bezbednosti dolazi do oštre razmene argumenata; Rusija je optužila EU i SAD da je promovisanjem nezavisnosti Kosova, bez dovoljnih garancija za srpsku zajednicu na Kosovu, ubrzala nasilje. Pošto su izgledi da se rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija donese - bili mali, zemlje članice NATO-a su sazvale sastanak, kako bi razgovarale o strategijama za smanjenje

sukoba. Videvši priliku da dodatno oslabi poziciju NATO-a u Evropi, Rusija je ušla na teren. Pored iskazanog upozorenja Zapadu, Rusija je tokom tajnih sastanaka ubedila Srbiju da napusti poziciju posmatrača u Organizaciji zaduženoj za zajedničku bezbednost u zamenu za oružje i osoblje. Srbija je zauzvrat proturila oružje na Kosovo i u Bosnu i Hercegovinu, dok je neuniformisano rusko vojno osoblje ušlo na sever Kosova u pomoć i zadržalo ga pod srpskom kontrolom. Sa Rusijom u sredini, NATO, EU i SAD nisu bili voljni da rizikuju intervenciju i tako se umešaju u novi regionalni konflikt. Kosovo je ponovo u ratu sa Ibrom kao glavnim frontom.

Decenija je tako završena definitivnom segregacijom severnog Kosova od ostatka Kosova i ukorenjenom podelom između kosovskih Srba i Albanaca, ostavljajući druge zajednice bez opcija koje im obezbeđuju bilo šta drugo od osnovnog opstanka. ♦

Glavni most na reci Ibru bi mogao da postane linija fronta u obnovljenom konfliktu između Srba i Albanaca

4. Pokretači

Pokretači su motori promena koji će generisati i uticati na događaje do 2020. Pokretači predstavljaju rezultate zasnovane na promenljivim odnosima između aktera, struktura i uslova u svakoj situaciji. Shodno tome, interakcija ovih varijabli određuje razvoj scenarija i njihovo odvijanje, u ovom slučaju, na severu Kosova i dalje. Pokretači evoluiraju tokom vremena i obično se manifestuju usled unutrašnjih i u manjoj meri, spoljnih sila koje oblikuju kako se ljudi i institucije ponašaju. Ovaj izveštaj identifikuju tri glavne političke, bezbednosne, ekonomske, kulturne i društveno-pokretačke promene.

4.1 Politički pokretači

SLABA VLADAVINA PRAVA, IZVRŠENJE I USKLAĐENOST

Značajni problemi oko vladavine prava na Kosovu su sistemski: na nivou upravljanja, vlast je tipično okružena slabom vladavinom prava, omogućavajući korupciju i šireći uticaj ne samo na političare, već čak i na sudije. Ovo dospeva i do nižih društvenih nivoa, gde prosečni građani strahuju od sistema koji je neadekvatan u promovisanju pravde, bez obzira da li se radi o liderima, ili javnosti. Neki od prioritetnih problema u ovoj oblasti su političko uplitanje u rad pravosuđa, zaštita onih koji su učestvovali u sudskim predmetima, nerešeni slučajevi i izvršenje sudskih odluka.²

Problemi u pravosudnom sektoru ograničavaju mogućnosti za ispunjavanjem drugih izazova Kosova. Neadekvatan pravosudni sistem je mana za sve, osim za najmoćnije, i stavlja manjinske zajednica, koje nemaju unutrašnje veze kojim bi zaštitile svoje interese, u još veći problem.

Āljučni pokretači po redosledu važnosti:

Politički pokretači	Bezbednosni pokretači	Ekonomski pokretači	Socio-kulturološki pokretači
<p>1. Slaba vladavina prava, sprovođenje i usaglašenost</p> <p>2. Izborne poteskoće</p> <p>3. Otpor ka implementaciji Briselskog sporazuma</p>	<p>1. Ukorenjenost transnacionalnog organizovanog kriminala</p> <p>2. Razvoj sopstvenih vojnih/odbrambenih snaga</p> <p>3. Nedovoljan kapacitet unutrašnje bezbednosti</p>	<p>1. Endemska korupcija</p> <p>2. Smanjenje spoljne pomoći</p> <p>3. Ekstremni trgovinski disbalans</p>	<p>1. Nasleđe državne kontrole</p> <p>2. Efekti "Generacije sa mosta"</p> <p>3. Pojava fundamentalizma</p>

Osnovni motori promena koji će uticati na Sever Āosova do 2020

Āljučni problemi koji pothranjuju pokretače

Loše upravljanje vodom, što dovodi do pojave nestašice vode

Slaba raspoloživost energenata i prijavi resursi (lignit)

Ograničena dostupnost objektivnih medija

Kompromitovani obrazovni sistem sa izazovima akreditacija

Borba oko vizne liberalizacije

Posleratno zagađenje i slaba mogućnost zdravstvene zaštite

Sadašnji razgovori u kosovsko-srpskom dijalogu formalizuju etničku podelu u sudskom sistemu, u suprotnosti sa kosovskim ustavom, što može vrlo lepo da pokaže začarani krug korumpiranih predstavnika vladajućih stranaka. Ova kontradikcija utiče na potencijal potreban za stabilizaciju manjina kroz vladavinu prava, koja je besna zbog nerešavanja pitanja kao što su upotreba jezika, jednak tretman i rešavanje slučajeva restitucije. Samim tim će u ovom de fakto podeljenom sistemu, sprovođenje zakonskih rešenja upasti u vakuum. Posmatrači ovog pravnog haosa će najverovatnije odbiti da se usaglase ili podrže bilo koji dalji pokušaj nametanja sistema, bilo vlade Kosova, ili EU, koji će najverovatnije stvoriti još gore uslove po građane.

U periodu tranzicije iz srpskog na kosovski sistem, stanovnici četiri opštine na severu Kosova trenutno uopšte nemaju funkcionalne sudove.³ Transformacija srpskih institucija u kosovske subjekte i određivanje pravila o tome kako će Asocijacija/Zajednica srpskih opština funkcionisati, biće ključne prekretnice u dobijanju jasnijeg pravnog sistema. Međutim, u vreme pisanja ovog izveštaja, te prekretnice nisu postignute. Čak i ako se postigne jasnost, otpor i apatija Srba protiv pravnog sistema na Kosovu će generalno potkopati napore da se taj sistem poboljša. Otpor je podstaknut usled iskustva Srba na jugu Kosova, koji se, uprkos učestvovanju u sistemu Kosova, suočavaju sa administrativnom diskriminacijom i neadekvatnim pravosudnim sistemom, kada je u pitanju zaštita njihovih prava. Neki Srbi osećaju da su sebi uradili lošu uslugu što nisu protestovali i više se žalili na ove probleme pre integracije. Oni uglavnom ukazuju na veliki jaz između kvalitativno dobrih zakona i njegove dnevne primene.⁴ Zabrinutosti građana u vezi sa urušenim sistemom Kosova se povećala do te mere da su ispitanici u nedavno održanoj fokus grupi sa severa Kosova molili ili za neku stalnu komisiju za ljudska prava, ili za to da im se omogući pristup Sudu u Strazburu za zaštitu ljudskih prava.⁵

Fundamentalno pitanje vladavine prava koje utiče na sever Kosova je zaostavština rata⁶: ratni zločini, nestali, raseljeni i imovinska pitanja su teme koje i dalje utiču na odnos između Srba i Albanaca na Kosovu. I Srbi i Albanci osećaju da je malo toga učinjeno na rešavanju zločina, naročito onih koje je počinila druga strana, dok svaka grupa osuđuje udobne pozicije na visokom nivou koje i dalje drže oni koji su odgovorni za zločine.

Slabe karike u pravnom sistemu utiču dalje na sprovođenje zakona. Posle 1999, severno Kosovo nije demilitarizovano: u vakuumu između dva pravna sistema, policija jednostavno nije bila u stanju da sprovodi zakon. Nekažnjivost je gotovo apsolutna, što se dalje proširuje i na automobile koji se voze bez registarskih tablica, ilegalne radnje i tezge na ulicama, mali i veliki nivo šverca, nasilna zastrašivanja biznismena, političkih rivala, pojedinaca, ili organizacija koje rade sa Albancima. Dok ukupan broj krivičnih dela na severu Kosova nije značajno veći nego u južnom Kosovu, stepen nekažnjivosti je ojačao. On ubuhvata kosovsku kulturu u kojoj su rizici od prijavljivanja zločina daleko veći od bilo kakvog zadovoljenja pravde. Istražitelji doživljavaju velike teškoće u dobijanju informacija u vezi sa kriminalnim delima, što je posledično ojačano i nedostatkom kredibiliteta. Bez poverenja u pravosudni sistem, pokušaji da se on reformiše će brzo propasti. Integracija policajaca MUP-a Srbije u Kosovsku policiju može dodatno poboljšati poštovanje i moglo bi postati prekretnica u uspostavljanju vladavine prava na severu, ali će morati da dobije javnu podršku od Srbije i gradonačelnika opština na Kosovu sa većinskim srpskim stanovništvom.⁷

Jačanje vladavine prava na severu Kosova će ipak zahtevati i mnogo više od prevazilaženja otpora građana prema jednom novom zakonskom mehanizmu. Svaki uspešni remont će zahtevati fundamentalan društveni i strukturni reinženjering u oblastima javnog poverenja, kako bi se došlo do stvarne primene i poštovanja vladavine prava.

Vozila bez tablica su vidljiv znak izazova koji se tiče vladavine zakona na severu Kosova

IZBORNE POTEŠKOĆE

Čak i nakon sporazuma u Briselu, voditi kancelariju na severu Kosova je, kako i mnogi lokalni i međunarodni zvaničnici svedoče, opasan posao. Atentati, zastrašivanje i hapšenja opterećuju kandidate širom političkog spektra. Srpski birači u severnom i južnom Kosovu se suočavaju sa zastrašivanjem ukoliko glasaju, kao i ukoliko ne glasaju, ili glasaju za određenu političku partiju. Kandidati severnokosovskih Srba u nedavno održanim opštinskim izborima su smatrali da su izbori statusno neutralni, dok kosovski zvaničnici smatraju da su deo sistema Kosova. Političari iz Srbije su takođe posejali jednaku količinu pristrasnosti i straha među kosovskim Srbima, kao i toga da se na mitinzima podrške stranci koju podržavaju, ponekad propagiraju i dezinformacije oko namera Srbije da nastavi sa pružanjem subvencija kosovskim Srbima. To predstavlja kršenje preuzetih odgovornosti Srbije u skladu sa Briselskim sporazumom i obmanu građana u vezi sa značenjem Asocijacije/Zajednice srpskih opština.

Očigledne poteškoće koje se pojavljuju usled apela uznemirenog manjinskog stanovništva, podeljenog između njihove instinktivne odanosti Srbiji, ali i njihovog osećaja izdaje od strane Srbije, i načina na koji oni vide Briselski sporazum - da ih teraju da prihvate nešto što oni ne žele - doveli su do toga da je vođenje politike na severu Kosova još teže. Veće prepreke leže u složenosti političkog univerzuma Kosova. Osim toga, politička sfera Kosova je ruinirana i usled nedostatka efikasnih kontrateza koje mogu da se primene na neprimetnu taktiku Srbije i njenu želju da i dalje 'drži prste' u kosovskim poslovima.

Kao i na početku 2014, Kosovo nema više od 8 većih parlamentarnih političkih stranaka; takođe, postoji i 6 registrovanih manjih stranaka, kao i 15 registrovanih manjinskih stranaka. Vladajuće koalicije su nužnost s obzirom na nedostatak apsolutne većine bilo koje partije,

Asocijacija/Zajednica srpskih opština

Uprkos tome što je postignut veliki napredak u odnosima Kosova i Srbije i položaja severnog Kosova, dvosmislenost Briselskog sporazuma i njegova primena predstavljaju dovoljnu prepreku za napredak u normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije. Dozvoljavajući dovoljnu nepreciznost u jeziku i kriterijumima za dostizanje podudarnosti između dve strane, pregovori donose potencijalnu vremensku 'bomбу' u primeni jedne od svojih ključnih tačaka: stvaranje Asocijacije/Zajednice srpskih opština. Napravljena tako da olakša uključivanje četiri srpske opštine na severu Kosova u jedinstveni nacionalni okvir, Asocijacija/Zajednica srpskih opština pokriva obrazovanje, zdravstvo, ekonomske inicijative i urbano i ruralno planiranje - oblasti nad kojima opštine već imaju autonomiju datu kosovskim ustavom.

Problemi nastaju skoro odmah, počevši sa imenom. Kosovski zvaničnici čitaju ovo kao "asocijacija" i na taj način je tumače kao jedno neinkorporisano privremeno udruženje - više kao neki tranzitni entitet napravljen za razmenu informacija. Za Srbe, ovaj subjekt je "zajednica" ili "unija", čime se dobija udruženje sa de fakto pravnim statusom i mandatom za upravljanje. Kosovski Albanci strahuju da će Asocijacija/Zajednica srpskih opština imati izvršna ovlašćenja. Nasuprot tome, kosovski Srbi strahuju da Asocijacija/Zajednica srpskih opština neće imati izvršna ovlašćenja.

Još je komplikovaniji konflikt između ustava i zakona Kosova i pravnih implikacija Asocijacije/Zajednice srpskih opština - ova struktura zahteva da Skupština Kosovo dvotrećinskom većinom revidira postojeće zakone, kako bi se implementiralo gore navedeno. Izmene i dopune postojećih zakona će takođe biti potrebne i u Srbiji.⁸ Pun spektar zakonske revizije, kako bi se postigla puna kohezija u uspostavljanju Asocijacije/Zajednica srpskih opština je u vreme pisanja izveštaja, još uvek nepotpun, baš kao i drugi glavni element Asocijacije/Zajednice srpskih opština, kao što su vreme i početak njenog osnivanja.

Možda je najznačajniji nedostatak jasnoće u odnosima Asocijacije/Zajednice srpskih opština sa Beogradom i Prištinom. Na neposrednom nivou, ovaj problem se pojavljuje u imenovanju upravljačkog tima za uspostavljanje Asocijacije/Zajednice srpskih opština. Iako formalno članove upravljačkog tima treba da predlože severne opštine, a što kasnije vlasti na Kosovu treba da usvoje, u stvarnosti njih je imenovao i podučavao Beograd. Sa svoje strane, sam upravljački tim je više puta naglasio da je blisko saradivao sa opštinama i bio je imenovan u skladu sa odredbama Briselskog sporazuma. Takva konfuzija, koja može da u nekom narednom periodu preraste u sukob, pokazuje upravo suprotno od onoga što je Briselski sporazum trebalo da postigne. Presedani, kao što je ovaj, stvaraju polazišta za buduća neslaganja u vezi sa konačnim pravnim nadležnostima Asocijacije/Zajednice srpskih opština, kao i toga - koja će država imati jurisdikciju nad njom.

Ovaj proces će zahtevati mnogo medijacije da bi se postigla jasnoća i preciznost koja nedostaje trenutnom ugovoru. Bez dobre volje svih strana da bi se došlo do krajnjih ciljeva - funkcionalnih odnosa, kao i preciznosti i dogovora oko teritorijalne nadležnosti, kako bi i Priština i Beograd mogli da poboljšaju kvalitet života svojih građana - vreme i energija koji su već potrošeni na postizanje pregovaračkih kompromisa, kao što je i sporazum o formiranju Asocijacije/Zajednice srpskih opština, može biti uzalud. U međuvremenu, kako ta potrošena energija ne bi poprimila izgled prepucavanja, Kosovo bi moglo da dobije mnogo više dobre volje iz srpskih opština na severu tako što bi jednostavno dalo prioritet pružanju osnovnih javnih usluga, kao što su upravljanje otpadom i vodama.

ali to je komplikovano iz istorijskih razloga i pozadine mnogih stranaka, kao i njihovih vođa. Ratna savezništva, porodični odnosi i poslovni dogovori, utiču na pojedinačne stranke i mogu da podstaknu, ili ponište izgradnju koalicija, povećavajući poteškoće u formiranju vlade koja zadovoljava interese i potrebe javnosti u celini.

U teoriji, raznovrsnost stranaka zavisi od zdrave demokratije; ali, u stvarnosti, Kosovo funkcioniše pod posebnim deficitom demokratije. Izbori su obojeni prevareom, siledžijstvom i tajnovitošću. Dogovori iz zatvorenih soba su pre pravilo, nego izuzetak, i nedostatak transparentnosti uništava legitimitet. Politička fragmentacija je postala norma.

Ove poteškoće su eksponencijalno uvećane kada se Srbija pojavi i umeša svoje političke prste. Deset srpskih stranaka je registrovano na Kosovu, dok je posebno jedna, Građanska inicijativa Srbije (Građanska inicijativa Srbije se takođe pominje kao Srpska), pobedila na izborima, u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom. Kada političari iz Beogradu ohrabruju Srbe na nemirnom severu Kosova da učestvuju u izbornom procesu na Kosovu, kao uslov za ispunjenje svojih obaveza u procesu normalizacije odnosa sa Kosovom, oni nedvosmisleno koriste Srpsku kao političkog imenitelja. Ovo mešanje je izazvalo novu uznemirenost kosovskih Albanaca. Ranije su se plašili da bi dogovor sa Srbijom stvorio neodrživu državu, u kojoj bi Srbi sa severa Kosova mogli da blokiraju procese donošenja odluka na centralnom nivou. Sada se plaše da bi Beograd bio u mogućnosti da se direktno meša u unutrašnje poslove Kosova kroz Srpsku. Nedostatak resursa za strateška pregovaranja i informacione taktike, stavlja političke operativce na Kosovu u posebno nepovoljan položaj, bez mogućnosti da se suprotstavi akcijama Srbije, te tako čineći ceo izborni proces ranjivim na kooptiranje.

OTPOR IMPLEMENTACIJI SPORAZUMA SA EU

Javni otpor sprovođenju Briselskog sporazuma je široko rasprostranjen među kosovskim Srbima, ali je i dalje u senci: na jednom kraju spektra se nalazi brzo rastući sektor koji se sastoji od onih koji preziru Briselski sporazum i ostaju protiv međuetničke integracija (bez da je otvoreno odbijaju), ali koji su inače odustali i prihvatili svoju sudbinu, u nedostatku bolje ekonomske alternative. Na sredini spektra su oni koji se žestoko protive primeni, ali izražavaju nezadovoljstvo preko nenasilnih sredstava, kao što su bojkot, barikada i skrnavljenje, ili odbijanje državnih simbola Kosova. Na suprotnom kraju spektra nalazi se nasilna opozicija, sastavljena od članova organizovanog kriminala, koja traži način kako bi se sprečili finansijski

Grafit sa srpskim orlom izražava otpor Srba u Severnoj Mitrovici - "Kosovska Mitrovica: Jer odavde nema nazad"

gubici, osvetnički nacionalistički ideolozi i fudbalski huligani, u potrazi za borbom, ponekad plaćeni od strane onih koji imaju interesa.

Otpor građana je podstaknut i duplom fiskalnom politikom, koju je Srbija podsticala na Kosovu. Srbija isplaćuje srpskim primaocima koji žive i rade na Kosovu penzije, državne stipendije, plate i subvencije, čak i ako oni već primaju platu od Kosova. To je situacija kojom su Kosovo i Srbija pokušali da se pozabave u dijalogu. Detalji su još uvek nejasni, ali moguće ukidanje srpske podrške predstavlja izvor straha i napetosti među Srbima koji žive u privredno izazovnom Kosovu. Možda će Srbija ustupiti ovaj direktni transfer, koji iznosi oko 500 miliona evra ukupno, i kanalisati ga preko Asocijacije/Zajednice srpskih opština. Međutim, za vreme pisanja ovog izveštaja, izgled Asocijacije/Zajednice srpskih opština je i dalje nejasan. Javne usluge koje isporučuje Srbija, kao što su telekomunikacije, mediji i energija, bili su izvor spora između Kosova i Srbije. Srpske javne i pravosudne ustanove moraju biti ugašene, ili transformisane u korist Kosova, što zahteva novu pravnu i administrativnu infrastrukturu, koja još uvek nije u potpunosti održiva. Ta otpornost građana prema implementaciji je koliko pragmatična, toliko i emotivna reakcija.

Sadašnji razgovori u kosovsko-srpskom dijalogu, formalizuju etničku podelu u sudskom sistemu- u suprotnosti sa kosovskim ustavom- što može vrlo lepo da pokaže začarani krug korumpiranih predstavnika vladajućih stranaka. Ova kontradikcija utiče na potencijal, potreban za stabilizaciju manjina kroz vladavinu prava, koja je besna zbog neresavanja pitanja kao što su upotreba jezika, jednak tretman, i rešavanje slučajeva restitucije. U ovom de fakto podeljenom sistemu, samim tim, ce sprovođenje zakonskih rešenja upasti u vakuum. Posmatrači ovog pravnog haosa će najverovatnije odbiti da se usaglase ili podrže bilo koji dalji pokušaj nametanja sistema, bilo vlade Kosova ili EU, koji će najverovatnije stvoriti još gore uslove po građane.

4.2 Bezbednosni pokretači

NABUJALI TRANSNACIONALNI I ORGANIZOVANI KRIMINAL

I dok međuetničke tenzije predstavljaju najozbiljniji kratkoročni rizik za integritet Kosova, daleko veća umereno-dugoročna bezbednosna pretnja leži u meri u kojoj je transnacionalni organizovani kriminal ukorenjen u okvire političkog sistema. Veličina problema predstavlja ne samo opasnost za unutrašnju stabilnost Kosova, već i za stabilnost na Balkanu i šire, kako na regionalnom, tako i na širem, evropskom nivou.

Organizovani kriminal i korupcija ostaju najveći izazovi za vladavinu prava na Kosovu u svim svojim političkim, bezbednosnim, ekonomskim i socijalnim sektorima. Kod intervjuisanih zvaničnika, izgleda da postoji konsenzus da je problem najviše koncentrisan na vezu između političara i organizovanog kriminala. Dnevni novinski članci izveštavaju o istragama, hapšenjima, ili optužnicama vladinih radnika koji su osumnjičeni za reketiranje i padanje pod uticaj. Podmićivanje je i dalje status kvo i veze sa međunarodnim sindikatima organizovanog kriminala su uobičajene. Iako izveštaj Kancelarije Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal ukazuju na ukupan pad u trgovini drogom, u intervjuima koje su dali policajci sa Kosova, izneli su svoja zapažanja da je problem kriminala izgleda u novom porastu, naročito vezanom za drogu, i to zbog prisustva albanskih bandi, kao i strateškog položaja Kosova. Prema procenama, mreže albanskog organizovanog kriminala kontrolišu najveći deo tržišta heroina u Evropi.

Kosovo služi kao ključna tačka za distribuciju između Turske, Avganistana, Pakistana - do tržišta u EU.⁹ Zbog svoje globalne dijaspore, albanske mafijaške grupe su široko rasprostranjene, sa naprednim logističkim strukturama i vezama sa narko-kartelima širom obe Amerike i Azije.¹⁰ Ali Albanci nisu sami: strateški položaj severa Kosova kao tranzitne rute za ilegalnu robu je omogućio da Srbi i Albanci prevaziđu svoje etničke podele, kako bi sarađivali i profitirali iz političke nestabilnosti i bezakonja - oblik međuetničke saradnje, koji je danas ogroman.

Pretnju organizovanom kriminalu, zvaničnici rangiraju preko tri nivoa. Na dnu su najmanje moćni: razbojnici koji se bave sitnim krađama i služe kao 'mišići' većih igrača. U sredini su lokalne bande koje rade i podržavaju švercerske mreže kojima raste crna ekonomija, bez obzira da li su to cigarete, gorivo, ili ukradeni automobili. Na vrhu lanca su strahovito moćne bande, čije se aktivnosti između ostalog, prostiru na kriminalni protok droge, trgovine ljudima i oružjem.

Zvaničnici EU i SAD veruju da moraju da angažuju 'nužno zlo' - političare sa sumnjivim poreklom, jer jednostavno ne vide drugu alternativu. Međutim, kako transnacionalne kriminalne mreže rastu, dok je snaga vlade i njen kapacitet za komandu i kontrolu relativan, Kosovo se suočava sa nevoljom da postane država kurtizana, jer ne može da napravi značajne pomake u upravljačkim nadležnostima, među-etničkom integracijom, vladavinom prava i sprovođenju prava.

RAZVOJ VOJNE/NACIONALNE ODBRAMBENE SILE

Od rata 1999, Kosovo je pre svega oslonjeno na NATO snage na Kosovu (KFOR) po pitanjima bezbednosti i odbrane. Osnivanje Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS) u 2009. je osmišljeno da bi se pomoglo misiji KFOR-a i delovalo u hitnim situacijama: traženju i spašavanju, odlaganju eksploziva i opasnog materijala, i gašenju požara. Ali sada, kada je KFOR u obavezi da prilagodi nivo trupa prema smanjenju misije, transformacija BSK-a u potpuno razvijenu oružanu silu, predstavlja još jedan klin u točku koji bi ponovo podelio kosovske Srbe i Albance.

U martu 2014, Kosovo je najavilo svoju nameru da se pokrene razvoj oružanih snaga Kosova (AKF), počevši od 5.000 aktivnih pripadnika i 3.000 u rezervi, uz očekivanje da će AKF biti potpuno operativne do 2024.¹¹

Za Albance, robustna vojska predstavlja šlag na torti u izgradnji države: simbol snage i legitimiteta, kao i vitalni simbol suverenog identiteta. Za kosovske Srbe, međutim, uspostavljanje kosovske vojske je izvor straha: oružani simbol albanske kontrole nad životom Srba i nešto što bi se moglo okrenuti protiv njih u budućnosti.

I Albanci i Srbi imaju ogromne rezerve po pitanju odlaska vojnika KFOR-a: oni se obično vide kao izvor sigurnosti i stabilnosti, čak i ako je njihovo prisustvo preziru sami Srbi (posebno na severnom Kosovu) zato što predstavljaju simbol njihovog poraza, a kasnije i potčinjenosti pod Albancima.

NATO i Ujedinjene nacije su veoma oprezno reagovale na ovu najavu, podsećajući da Rezolucija 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija ostane na snazi na Kosovu i da NATO želi da Kosovo sačeka dok se ne preispita nivo njegovog angažovanja. Ambasada SAD je, međutim, bila među prvima koja je pozdravila razvoj sektora bezbednosti na Kosovu.

Više praktičnih razmatranja pokazuje zabrinutost za ovo pitanje: da će biti potrebna značajno vreme i finansijska sredstva kako bi se izgradila vojna sila na Kosovu i koja se stvara paralelno sa drugim složenim inicijativama u izgradnji jedne države. S obzirom na to da spletkarenje karakteriše kosovsku politiku, procene održivosti radne sposobnosti vojske koja predstavlja sve kosovske činioce su i dalje optimistične.

NEDOVOLJAN KAPACITET UNUTRAŠNJE BEZBEDNOSTI

Jedan od opipljivih uspeha Briselskog sporazuma do sada je transformacija Kosovskih policijskih snaga. Iako je primećen ograničen napredak u sporazumu u vezi sa carinama i akcizama za srpske opštine na severu Kosova, napredak u pravosudnom sistemu i integraciji je zaustavljen na početku 2014; ipak, spor, ali stabilan napredak u evoluciji Kosovske policije je mali znak nade.

Glavni izazov pred Kosovskom policijom je integracija 280 pripadnika bivše policije MUP-a Srbije u redove Kosovske policije. Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije - policija je bila jedina grupacija koja bi mogla da tvrdi da je imala poštovanje i legitimitet među Srbima na Kosovu, a u smislu pružanja bezbednosti. Čak iako su lokalni Srbi u početku etiketirani kao 'prodane duše' zbog rada u KP, veća podrška policijaca MUP-a Srbije kosovskoj policiji i generalno, povećanje broja policajaca za 5%, smanjilo je procenat sitnog kriminala i međuetničke incidente. I, zaista, mešovite snage KP su postale potencijalni primer saradnje između Srba i Albanaca. Posmatrači napominju kako se takve promene u ograničenoj meri, postepeno, sve više prihvataju. Međutim, problemi nikad ne idu daleko: u martu 2014.godine, policija je otkrila navodni prsten kosovskih policajaca i oficira ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, koji su bili u posedu oružja, eksploziva i USB fleš diskova, koji sadrže osetljive informacije o Kosovskoj policiji, a tada je sproveden i niz hapšenja.

Uprkos malim koracima napred, unutrašnji bezbednosni kapacitet na severu Kosova je i dalje nedovoljan. Dostupnost narkotika raste i Kosovska policija je zabrinuta zbog velikog broja dobro finansiranih i moćnih centara moći koji su i dobro opremljeni za borbu. Nasilje među mladima takođe raste: nezaposlenost usled koje se nagomilava neutrošena energija, koja se kombinuje sa fudbalskim huliganstvom i desničarskim pokretima poput Obraza i Naši

Integracija pripadnika srpskog ministarstva unutrašnjih poslova u kosovsku policiju bi mogla da poboljša osnaživanje vladavine zakona na severu Kosova.

1389 – time se formira jedna ‘nasilna’ mešavina. Bez funkcionalnog sudskog sistema i jasno definisanih administrativnih standarda i nadležnosti, a bez obzira na napredak koji Kosovska policija trenutno ostvaruje, on može ispariti dok se EU, Priština i Beograd budu dogovorili i postavili okvire.

4.3 Ekonomski pokretači

ENDEMSKA KORUPCIJA

Korupcija je masa koja sprečava ekonomiju Kosova da se pokrene. Svaki vid transakcije, od najosnovnijih domaćih razmena, do složenijih infrastrukturnih poslova od više miliona dolara, mogu sadržati nepotizam, mito, uticaj, ili reket. Na severu Kosova, stanovnici se šale o ‘trećem’, ‘petom’, ili ‘sedmom’ metodu kojim se ljudi podmiću za neki posao, pa se prvo nudi 3.000 jedinica valute (bilo da su evri, ili srpski dinari u pitanju), onda, ako to ne uspe - 5.000, zatvarajući na 7.000 - tačku na kojoj se posao obično međusobno dogovori.

Na javnom nivou, korupcija je toliko ukorenjena da su granice koje razdvajaju etičko od neetičkog ponašanja izgubile smisao za prosečnog čoveka. Lekari leče pacijenta na način da se to obično završava tako da ljudi ‘agresivno’ guraju preko svih taksi koje plaćaju, uz uverenje da dobro lečenje zahteva mito. U zajednici kosovskih Srba, koruptivna praksa, koja često uključuje pregovarače, ili finansijske sponzore se zapravo vidi kao mehanizam opstanka u okruženju, u kojem se osećaju ugroženo. Sa druge strane, u većinskoj albanskoj kulturi, naglasak je na porodičnoj lojalnosti, što znači da lične veze često pobeđuju nad objektivnim izborom, bilo u zapošljavanju, ili trgovini.

S jedne strane, ove kulturne razlike još više odvajaju Srbe od Albanaca: mreže albanskih klanova stavljaju Srbe u nepovoljan položaj zbog većeg broja klijentele među porodicama na Kosovu. Međutim, s druge strane, spoljne srpske patronažne mreže stvaraju jednu od retkih sredina u kojima kosovski Srbi i Albanci nemaju problema da sarađuju: bogati srpski biznismeni koji želi do uveze ilegalnu robu, ili nezakoniti materijal na Kosovo, radi u tandemu sa albanskim bandama organizovanog kriminala, što je od uzajamne koristi za obe grupe.

Korupcija utiče na transakciju na svim nivoima - i na severu, i na jugu Kosova: samo nekoliko infrastrukturnih projekata, izgradnja i razvoj nekretnina, ili upotreba strane pomoći su urodile plodom. Stanovnici prihvataju ovakvo stanje stvari sa sleganjem ramena, znajući da ne postoji ni vladavina prava, niti dovoljno jaka kultura koja bi se suprotstavila takvom ponašanju. Pored praktičnih prepreka za direktna strana ulaganja, ovaj 'posao, kao i obično', odražava stav nejednakosti, odražava nizak nivo želje i sprečava građane da razviju preduzetništvo - koje je neophodno za pokretanje kosovske privrede. Neto efekat toga je pokidana društvena nit u kojoj bogati, povezani i moćni, ispoljavaju svoj uticaj izvan domašaja policije, političara i stranih aktera, uglavnom zbog toga što na prvom mestu, novi moraju biti u savezu sa bivšim, da bi poslovali na Kosovu.

SMANJENJE SPOLJNE POMOĆI

Kosovo se suočava sa ekonomskom krizom koja je na pomolu: spoljna finansijska pomoć i praktična pomoć koja je dobijena od 1999, biće smanjena brže nego što se ekonomija može stimulisati, kako bi se nadoknadio ovaj gubitak. U 2008. godini, kada je Kosovo proglasilo nezavisnost, međunarodni donatori obećali su pomoć od 1,2 milijardi evra za period 2009 - 2011.¹³ Evropa, najveći donator, povećala je pomoć od 2011: dodelila je 68,7 miliona evra u 2011, 70 miliona evra u 2012. i 71,4 miliona evra u 2013.^{14 15} Sjedinjene Države, drugi najveći donator, izdvojile su 85,4 miliona dolara u 2011, 66,7 miliona dolara u 2012, i 57,6 miliona dolara u 2013.¹⁶ Budžetske restrikcije donatora, zajedno sa očekivanjem da novac ne može beskrajno da se uliva na Kosovo, znači da će se trend smanjivanja pomoći nastaviti.

Izrada plana eksterne finansijske pomoći je u velikoj meri počivala na preporukama Međunarodne upravljačke grupe. Ali kada je njen administrativni organ, Međunarodna civilna kancelarija, prestala sa radom na Kosovu u 2012, (korak koji se smatrao neophodnim u pripremi Kosova da stane na svoje noge), kosovski posmatrači koji rade u toj kancelariji su se uznemirili, jer su mnogi od pokazatelja koji određuju šta je postignuto i ono što se još mora postići za privredu Kosova, bili dvosmisleni.

Kako stvari stoje danas, Kosovo i dalje dobija oko 7,5% svog BDP-a iz programa spoljne pomoći, kao i neverovatnih 15% od novčanih pošiljki.¹⁷ Eksploatacija prirodnih resursa čini 60% kosovske privrede, dok je industrijska infrastruktura u lošem stanju i potrebno je modernizovati je s obzirom na korupcijske barijere i prepreke u vladavini zakona. Izgledi za zapošljavanje, naročito za zemlju sa 40% nezaposlenih mladih je i dalje izazov.¹⁸

Ono što bi se još moglo dodati na ekonomske probleme Kosova jesu i navodi da je dug Kosova na kraju 2013. bio skoro dvostruko veći od prijavljenog duga dve godine ranije. Kosovo dobija kredite od komercijalnih banaka i međunarodnih institucija. U 2009, premijer Tači je prijavio ukupan dug Kosova na samo 249 miliona evra; na kraju 2011, bio je 253 miliona evra. Zbog značajnog povećanja domaćeg duga Kosova u toku 2012, (73,3 miliona evra) i 2013. (152,5 miliona evra), Tači je izračunao da će javni dug Kosova krajem 2013, biti 476 miliona evra.¹⁹

Ukoliko kosovski lideri, u saradnji sa drugima - informisanom javnošću i spoljnim partnerima, ne naprave radikalno drugačiji pristup u rešavanju popunjavanja budžetske praznine, Kosovo će se suočiti sa ogromnim ekonomskim efektima/problemima, sa kojima još uvek nije spremno da se uhvati u koštac.

EKSTREMNI TRGOVINSKI DISBALANS

Kosovska osnovna ekonomska baza služi kao pravi pokazatelj gde njeno rukovodstvo mora da uloži napor. U 2012. godini, Kosovo je izvezlo robu i usluge u iznosu od 270 miliona evra. Nasuprot tome, uvoz je bio oko 2,5 milijardi evra u 2012, što je odraz jednog od najgoreg evropskog disbalansa u odnosu uvoza-izvoza.²⁰

Od ukupnog uvoza, najveća kategorija od 21%, sastoji se od mineralnih resursa (mnogo toga u vidu goriva i pratećih proizvoda). Hrana, piće i ostali proizvodi čine drugu po veličini kategoriju, od 12%. Ostatak je podeljen između uvoza baznih metala, industrijske opreme i drugih potrepština.²¹

Od trećeg kvartala 2013, trgovinski disbalans je malo smanjen, beleži se mali napredak: deficit kosovskog računa u drugom kvartalu 2013. iznosio je 147,6 miliona eura, što predstavlja godišnji rast trgovinskog deficita od 4,2%; međutim, od trećeg kvartala, trgovinski deficit je smanjen za 4,6%. Prema podacima Centralne banke Kosova, razlog za to je pad uvoza od 3% u trećem kvartalu 2013, što ukupno iznosi 1,8 milijardi evra. Izvoz je doživeo godišnji rast u trećem kvartalu 2013, od 9,4%, u iznosu od 224 miliona evra.²²

Imajući u vidu jedinstvene ekonomske teškoće Kosova, mali koraci pomaka su uvek dobra vest. Međutim, neosporno preterano oslanjanje Kosova na uvoz, mora se posmatrati sa ciljem ostvarivanja fiskalne trijaže, ako se želi učvrstiti nezavisnost. Identifikovanje ciljeva u sektoru teške industrije Kosova, a s obzirom na količinu tehničke infrastrukture i ulaganje i vreme koje treba uložiti da bi ono bilo dostupno, biće nedovoljno, iako to ostaje u fokusu političara. Bez prioritizacije sveobuhvatnijeg pristupa u izgradnji ekonomije, kroz izgradnju znanja i usluga i obraćanja pažnje na finansijske strukture i obrazovne investicije, koje to zahteva, Kosovo će moći da pravi male kratkoročne dobitke u svom trgovinskom deficitu, ali će rizikovati svoju dugoročnu ekonomsku budućnost.

4.4 Socio-kulturološki pokretači

NASLEĐE DRŽAVNE KONTROLE

Nasleđe Kosova, kao dela bivše Jugoslavije, te njegova ploidba pod talasima komunističke i socijalističke vladavine, manifestuje se u bezbroj društvenih normi. Najmoćniji aspekt ovog nasleđa je psiho-socijalni efekat koji ima ozbiljne posledice po ekonomsku i političku budućnost Kosova. Pitanje zdravstvene i socijalne zaštite, kao i programi državnih penzija, Srbi i Albanci, koji su živeli u bivšoj Jugoslaviji, smatrali su kao da im nešto sleduje. Očinski odnos državnih struktura stvorio je očekivanja koja idu do tolikog stepena da, čak i oni stanovnici, suviše mladi da bi se sećali predratnih godina, tvrde da su "jugonostalgicari", te da danas govore da je njihovo "pravo" da imaju obebeđen pristup zapošljavanju, visokom obrazovanju i zdravstvenoj brizi - što je u suprotnosti sa realnošću 21. veka, sa kojom se građani i druge evropske zemlje sada suočavaju. Osetljivo pitanje penzija i isplata subvencija, koje kosovski Srbi očekuju da Srbija i dalje plaća, predstavlja najopipljiviji primer prerogativa naroda. Formiranje novih nezavisnih država, ubrzo nakon balkanskih ratova, onemogućilo je stanovnike da se suoče

sa periodom tranzicije, kroz koji su države istočne Evrope prošle i koje su bile suočene sa izgradnjom nove, post-socijalističke, ekonomske, političke i društvene klime, zasnovane na evropskim, liberalnim i slobodnim tržišnim vrednostima.

Posledica ovih potresnih promena i dalje odjekuje: javno nepoverenje u političke procese dovodi do slabog odziva glasača; posmatrači naslućuju da medijska pokrivenost služi ličnim interesima, ili ponekad u svrhu otvorene propagande; samozadovoljenje i slabo uključivanje u razvoj privatnih preduzeća - vitalni preduslov za rast privrede Kosova - je manje poželjno nego što je dobijanje posla u javnoj službi. I srpski i kosovski političari iskorišćavaju ovaj mentalitet naroda kroz kampanje tako što obećavaju da će da podrže socijalnu politiku i nude nerealne mere zapošljavanja, zajedno sa ekonomskim ciljevima, od kojih će odustati čim budu bili izabrani, a finansijska realnost ih ošamarila. Sve to pomaže održavanju jednog ciklusa nepoverenja u javnosti i resignaciju koja, osim ako ne bude slomljena, sprećiće Kosovo da napreduje i ostavi ga u ekonomskoj i političkoj stagnaciji.

EFEKTI 'GENERACIJE SA MOSTA'

Kosovo će uskoro ući u četvrtu godinu otkako je podignuta barikada na mostu preko reke Ibar. Barikada, koju su Srbi na Kosovu napravili je podignuta u znak protesta, nakon pokušaja kosovske albanske specijalne policijske jedinice, da preuzme kontrolu nad dva administrativna kontrolna punkta na severu, u Jarinju i Brnjaku sredinom 2011. Na barikadi je već i vegetacija procvetala. Iako ova barikada može biti simbol etničkog odvajanja Kosova, koja traje godinama, de fakto odvojenost dve zajednice traje već decenijama: 14 godina je prošlo otkako su kosovski Srbi izbegli na sever i mnogi od kosovskih Albanaca pobjegli sa severa na jug, nakon što su njihove kuće i firme spaljene i srušene, u haotičnom talasu vazdušne kampanje NATO-a 1999. Za mnoge građane, most predstavlja liniju razdvajanja koja se nikada ne može preći. U praktičnom smislu, most i njegova barikada su iznedrili jednu novu generaciju, u dugom periodu segregacije, čiji se društveno-kulturni elementi primećuju kod mladih na severu Kosova.

Broj mladih na Kosovu je značajno velik: od 1,8 miliona stanovnika, otprilike polovina je mlađa od 25 godina. Umesto da služi kao presedan novim generacijama i iskorači iz nesrećne prošlosti Kosova, ova demografska grupa tone sve dublje u blato. Uslovi nezaposlenosti su za ovu grupu ljudi najgori u Evropi: procene ukazuju da je 73% radno sposobnih građana, mlađih od 24. godine nezaposleno, dok sadašnji izgledi sugerišu da će taj trend i dalje ići na dole. Od 30.000 mladih ljudi, koji godišnje traže posao, posao nađe manje od 8.000 mladih.²³

Dopunjujući sliku zapošljavanja, etnički Srbi na Kosovu se suočavaju sa još više prepreka kao manjina. Njihov jezik i kultura još uvek nisu adekvatno predstavljeni, a uslovi obrazovanja su izuzetno teški. Akreditacija diploma je u vakuumu širom Kosova. Mnogi mladi etnički Srbi izražavaju strah od toga šta mogu da očekuju kada pređu "preko mosta", ili dođu u kontakt sa Albancima, čak iako je njihovo lično iskustvo dobro. Roditeljski uticaj na decu, posebno ako su te porodice etničkih Srba doživele gubitke tokom rata, mogu da održe te stereotipe i razviju pogrešno mišljenje. Ovaj utisak je uvećan i političkim porukama i medija iz Srbije, što je dovelo do toga da mlađi stanovnici odbijaju da veruju čak i svojim ličnim iskustvima. Neka mesta u kojima mladi ljudi mogu da sublimiraju svoju energiju, a pritom nisu angažovani u školi, ili slično, su sportski klubovi koji liče na gangsterske bande i miksuju sa nacionalističkim parolama i nasiljem, omogućavajući mladim ljudima da isprazne svoje frustracije na destruktivan način, a protiv onih, koje oni vide kao ugnjetavače.

Barikada na glavnom mostu u Mitrovici služi kao stalni podsetnik podele sa kojom ljudi u Mitrovici žive već 14 godina.

Bez posla i jake perspektive obrazovanja, koja nagrađuje stečeno iskustvo, beznađe i nepoverenje se nastanjuju među mladim ljudima. Mnogi etnički Srbi planiraju pre da napuste Kosovo, nego da pokušaju da preurede okruženje, koje oni smatraju getom i gde je sve protiv njih, dok su fizički okruženi barikadama i blokadama puteva. Ali ovi Srbi možda nisu spremni da vide da, ako oni odu, ono što će ih dočekati, nije nužno bolje od onog što su ostavili za sobom.

RAST FUNDAMENTALIZMA

Reći da Kosovo prolazi kroz talibanizaciju, kao što su neka konzervativna zapadna glasila objavila je paranoično i prenaglašeno mišljenje. Iako se 95% populacije izjašnjavaju kao muslimani, većina albanskih (ali takođe ima Bošnjaka, Turaka i drugih manjinskih etničkih grupa) muslimana je privržena ustavnom sekularizmu, po kojem religija ostaje odvojena od upravljanja. Istorijski gledano, islamske zajednice Kosova su usklađenije sa Zapadom nego Bliskim Istokom, ili Azijom, u pogledu ispoljavanja vere u društvu. Međutim, pipci fundamentalizma pojavili su se na Kosovu, u mestima kao što je južna Mitrovica, ali i u drugim.

Aktivisti su islamski uticaj na Kosovo preneli preko tri ključne oblasti na kojima Salafističke smernice poživaju: humanitarna pomoć i rekonstrukcija, obuke imama i distribucija literature. Jedan od glavnih međunarodnih donatorskih pomoći u obnovi kosovskih džamija i škola uništenih u ratovima, bio je saudijski udruženi komitet za obnovu Kosova i Čečenije (SJCRKC). Vehabije iz Saudijske Arabije su bile povezane sa različitim militantnim islamskim pokretima. U udaljenim delovima Kosova, gde međunarodna zajednica nije mogla da obezbedi rekonstrukciju bogomolja u muslimanskim zajednicama, verske organizacije, poput SJCRKC su našle utočište, vehabijska nastava i distribucija literature je dozvoljena i nekontrolisano cveta.²⁴

Profil kosovskog islamskog ujedinjenog pokreta (LISBA), jedine islamističke političke stranke zvanično registrovane u 2013. godini je u porastu. LISBA ima za cilj da privuče nove generacije mladih kosovskih muslimana: nezadovoljne, nezaposlene i one u udaljenim delovima zemlje, čije su ratom oštećene škole i džamije obnovljene finansiranjem, uz pomoć Saudijske Arabije i Katara, što je omogućilo širenje fundamentalističkih učenja u jednoj umerenoj zajednici. Preko društvenih foruma (naročito Facebook), LISBA vodi rat rečima, što je uznemirilo sekularnu većinu muslimana, vodeći spor koji je u suprotnosti sa uticajem, politički i socijalno umerene islamske zajednice Kosova (BIK). LISBA je podigao temperaturu po različitim pitanjima. U 2014, LISBA pogrešno interpretira zakonodavni predlog poziva na smanjenje jačine zvuka u azanima (muslimanski poziv na molitvu), kako bi buka u životnoj sredini bila u skladu sa standardima EU, tako što se to predstavlja kao pokušaj da se azani zabrane. Cilj kampanje je pokušaj manipulacije javnog mnjenja, kao i okretanje protiv BIK-a, koja je radila sa ministarstvom životne sredine Kosova na stvaranju računa i uspostavljanju standarda za emitovanje automatizovanog prenosa azana.²⁵ Iako je fundamentalizam uglavnom nepopularan među kosovskom muslimanskom većinom, a LISBA još uvek beznačajna politička snaga, njegova sposobnost je da dobije pažnju kroz provokaciju, u okruženju gde je medijska sofisticiranost niska. Bez konsolidovanog napora, kako kosovskih političkih lidera, tako i njihovih međunarodnih partnera, u ojačavanju ustavnog sekularizma, etničke tenzije mogu biti obnovljene, ovaj put uvećane i sektaškim ideologijama i globalnom finansiranju nasilja, koje one često donose. ♦

Prizren na jugu Kosova. Većina muslimana na Kosovu su sekularisti.

5. Osnovna pitanja

Svakodnevni život svih stanovnika Kosova se sastoji od nekoliko velikih izazova. Osnovne javne usluge, kao što su čista voda za piće, odlaganje otpada i stabilna energija su jako nepouzdana. Zdravstvena pitanja daju još jedan primer: nedostatak pristupa kvalitetnom medicinskom tretmanu, naterao je ljude sa Kosova da traže bolju zdravstvenu zaštitu van Kosova, uključujući Albaniju, ili Srbiju. Sa juga Kosova, neki Albanci u tišini pređu reku Ibar da bi dobili bolju medicinsku negu od lekara iz većinski srpskih gradova na severu, a kojima više veruju. Međutim, uslovi na severu nisu nužno bolji. Postoje nezvanični izveštaji o porastu slučajeva raka, naročito raka pluća, debelog creva, dojke i raka jajnika, koje prijavljuju lekari koji rade na severu Kosova, a susreću ih kod ljudi i sa severa i sa juga.²⁶ Bez pristupa istraživačkim ustanovama, koje bi utvrdile uzroke ovih pojava, lekari mogu samo nagađati, navodeći faktor stresa i izlaganje toksinima, kojima je životna sredina puna (uključujući i osiromašeni uranijum koji se koristio u municiji snaga NATO-a tokom bombardovanja 1999.), kao najverovatnije krivce.²⁷ Uprkos ovim nepovoljnim uslovima, lekari su primetili porast nataliteta među kosovskim Srbima.²⁸

Budućnost severa Kosova će biti pod snažnim uticajem stope razvoja ključnih sektora, ne samo na severu, već i širom Kosova, a i celog regiona. U daljem tekstu se nalaze hitni elementi u ključnim sektorima, koji mogu da imaju najveći uticaj na budućnost opština na severu Kosova:

Doktori iz bolnice u Severnoj Mitrovici svedoče o povećanoj stopi rađanja među kosovskim Srbima.

5.1 Voda

Posle rata 1999, veliki deo vodoprivredne infrastrukture na Kosovu je bio lošeg kvaliteta. Danas, snabdevanje čistom i pouzdanom vodom i kanalizacionom infrastrukturom, ostaju najneposredniji izazov u javnom servisu, sa kojim se suočavaju stanovnici. Daleko najveća rezerva vode je jezero Gazivode, koje vodom za piće snabdeva veliki deo Kosova, kao i dve glavne elektrane, Kosovo A i B, u blizini Prištine. Gazivode se nalazi jednim delom u većinski srpskoj opštini Zubin Potok na severu, a drugim delom na teritoriji Srbije, čineći Kosovo potencijalno zavisnim od strane Srbije za tako važnu potrebu.

Zavisnost se prostire i na unutrašnju raspodelu vode kao što je: voda za piće za severne opštine Zvečan i severnu Mitrovicu koja dolazi iz Zubinog Potoka do južne Mitrovice (do fabrike vode u Šipolju), pre nego što se vrati na sever. Shodno tome, većinski srpske oblasti - Zvečan i Severna Mitrovica su zavisne od fabrike vode koja se nalazi na južnoj strani Mitrovice, koja je nastanjena većinski albanskim stanovništvom. Bez obzira na menjanje zavisnosti, snabdevanje premašuje potražnju: ljudi, kako na severu, tako i na jugu Kosova, godinama su živeli sa ograničenim količinama vode. Klimatske promene su smanjile ukupnu količinu padavina koje pune tri glavna rezervoara Kosova. Posebno je jedan basen, Badovac, identifikovan kao kritično oskudan. Kao rezultat toga, oblast Prištine je posebno osetljiva na nestašice vode.²⁹

Izazovi u vodovodnom sistemu su ukupna dostupnost vode, amortizovanost nacionalnog cevovodnog sistema (protok vode trpi velike gubitke preko curenja) i kvalitet vode za piće.³⁰ Rekonstrukcija vodnog sistema se tretira kao prioritarna investicija koju će EU finansirati iz

Jezero Gazivode u Zubinom Potoku na severu Kosova je glavni rezervoar vode za Kosovo.

sopstvenih instrumenata donacija - posebno vidljiva, slaba ulaganja u vodovodnu infrastrukturu od strane Vlade Kosova. Uprkos naporima EU, sektor za vodosnabdevanje na Kosovu i dalje pati od nedovoljnog investiranja, usled nepostojanja političke volje vlade: vlada nije uspjela da postavi pitanje vode kao investicioni prioritet, a pored toga, nema kadrovske i tehnički obučene radnike u okviru njenih institucija. Kosovo je i dalje daleko od približavanja standardima EU, kada se radi o vodnim resursima i vodoprivredi - standardi za koje EU procenjuje da će zahtevati najmanje 60 miliona evra investicija godišnje u narednih deset godina, da bi se Kosovo bar približilo standardima. Kosovo rizikuje da se suoči sa budućim nemirima, ako ta primarna usluga ostane nerešena. S obzirom na to da se najveći izvor voda nalazi na severu Kosova i deli sa Srbijom, nemiri lako mogu uticati na međuetničke odnose i odnose između Srbije i Kosova.

5.2 Struja

Kosovo skoro u potpunosti zavisi od iskorišćavanja uglja za proizvodnju električne energije. Kosovska električna energija dolazi iz lignita, najpriljavije vrste uglja, resursa kojim je Kosovo prirodno bogato; Priština se nalazi u oblasti, u kojoj privreda u velikoj meri zavisi od vađenja uglja i sličnih resursa, a takođe je i regionalni centar glavnih termoelektrana, Kosovo A (biće zatvorena kada se nova elektrana izgradi, mada se ovo planira već nekoliko godina) i Kosovo B.

Dve elektrane zajedno ne proizvode dovoljno pouzdane energije za celo Kosovo; restrikcije su česte što i dalje predstavlja prepreku za privredni rast, koji zavisi od pouzdanog snabdevanja električnom energijom. Na severu Kosova, stanovnici dobijaju napajanje iz Srbije preko Elektro

privrede Srbije, a preko podstanice Valač, kojom je nekada upravljala Energetska korporacija Kosova (KEK), sve do 2009.godine, kada ju je preuzela kompanija "Elektromreže Srbije" (koja posluje u sistemu prenosne mreže Srbije), pod izgovorom obezbeđivanja energije za srpski sever Kosova, što predstavlja drugi primer podele na Kosovu između severa i juga. Pregovori održani krajem 2013.godine, rezultirali su dogovorom kojim se vraća kontrola nad podstanicom "Valač", KOSTT-u (sadašnji operater prenosne mreže na Kosovu) i omogućuje Elektroprivredi Srbije da osnuje kompaniju na Kosovu, u skladu sa zakonom Kosova i poreskom administracijom, čime se takođe omogućuje i potpisivanje sporazuma sa KOSTT-om i Kosovskom energetsom distributivnom kompanijom (KEDS), a u vezi sa distribucijom električne energije i potrošačima na severu Kosova.³³

KEK, glavna kompanija Kosova za proizvodnju, prenos i distribuciju energije, nema baš najbolju reputaciju kada je u pitanju distribucija struje i smatra se jednom od najkorumpiranijih organizacija na Kosovu. Od kraja rata, više od 500 miliona evra je uloženo u KEK, za koji se procenjuje da ima obrt od preko 1 milijardu evra, dok je još dodatnih 550 miliona evra alocirano za više od 500 tendera, od 2007.godine. Neki od ovih tendera su pod istragom EU, pošto se dobijeni novac usmeravao pripadnicima takozvane "balkanske energetske mafije".³⁵ U 2013. godini, Vlada Kosova privatizuje grane električne energije za prenos i distribuciju. Nedavno su kosovski potrošači energije saznali da je pomenuti KEDS (u vlasništvu turske kompanije "Calik & Limak", koja je dobila distribuciju privatizacijom KEK-a), koristio nameštene digitalna brojlila, koja su merila i neiskorišćenu struju - činjenica koju je zapravo otkrilo Ministarstvo trgovine Kosova, ali ga nije zvanično objavilo. Distribucija digitalnih brojila je u međuvremenu suspendovana, ali su mnogi i dalje priključeni na celom Kosovu.³⁶ Zanimljivo je da su srpske kompanije imale najviše koristi od KEK-a. Čak i u područjima gde je KEK mogao da obezbedi dovoljno snage, on je u obavezi da ispuni ugovore sa srpskim energetske kompanijama, koje uvoze energiju na Kosovo, po znatno višim cenama. Zanimljiv je slučaj srpsko-kosovske saradnje koja, iako u nestabilnoj političkoj sferi, izgleda sasvim prirodno kada je ilegalni profit u pitanju.³⁷

5.3 Obrazovanje

Kao i u mnogim drugim oblastima, obrazovanje na Kosovu je podeljeno između srpskog i kosovskog sistema. Sve zajednice na Kosovu pate od problema prisutnih u sektoru obrazovanja. Oni variraju od nedostatka dostupnih opcija predškolskog obrazovanja, do dvosmernog pohađanja u školskim zgradama i objektima, neizvesnom stepenu akreditacije, i nedovoljno kvalifikovanih nastavnika.

Ovi problemi se mogu naći na svim nivoima u celom sistemu, od predškolskog do visokog obrazovanja.³⁸ Dvojezična nastava nije deo nijednog obaveznog nastavnog programa na Kosovu: nedostatak kadrova, investicija i politike će opstruirati ovaj važan razvoj, iako svi prepoznaju da će pozitivan doprinos uticati na socijalnu i ekonomsku budućnost Kosova. Visoko obrazovanje je posebno sklono korupciji: početkom 2014. godine, novinski članci o falsifikovanim naučnim istraživanjima od strane rektora univerziteta su izazvali studentske proteste, što je dovelo do njegove ostavke. Uprkos ovim rezultatima, studenti su najavili da će nastaviti svoju borbu za povećanu transparentnost i manje korupcije u okviru univerzitetskog sistema.³⁹

Obrazovni sistem na severu Kosova je uglavnom srpski, iako i albanska zajednica tamo pohađa škole po kosovskom sistemu. Nastavnici, kao i roditelji su podjednako protiv moguće integracije u kosovski sistem: oni napominju loš kvalitet i nedostatak jasnoće o reformi nastavnog plana i programa i akreditaciji diploma. Srbi navode strah od prebacivanja sa srpskog na kosovski obrazovni sistem, što navode kao glavni razlog za napuštanje severa Kosova. Oni su zabrinuti da njihova deca više neće učiti srpsku istoriju i kulturu. Građansko vaspitanje, kritična potreba koja bi transformisala društveno okruženje nakon sukoba, za sada postoji kao izborni predmet u srpskim školama, i to kao alternativa veronauci.⁴⁰ Post-konfliktna šteta i interno raseljavanje su primorali albansku zajednicu na severu da u nekim oblastima osnuje škole u kontejnerima, gde su školski materijal i prostor za rekreaciju praktično nepostojeći.

Univerzitet u severnoj Mitrovici (Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici) je ključno pitanje za kosovske Srbe. Zabrinutost zbog nastavnih programa i akreditacije diploma je uobičajena, ali Srbi izražavaju nelagodu prema merama, u kojima će Univerzitet ostati atraktivan za studente iz Srbije, ili drugih zemalja zapadnog Balkana. Trenutno, studenti koji kreću na studije u Severnu Mitrovicu, dobijaju velikodušne stipendije; njihovo prisustvo utiče i na lokalnu ekonomiju, kao i na društvenu atmosferu na severu. Srbi možda ne žele kosovsku univerzitetsku diplomu za sebe, ili svoju decu, ali isto ne žele da izgube prihod od studenata - mnogi od njih neće moći da pronađu posao sa ovim diplomama, kada se vrate kući. Srbija i Kosovo su postigli dogovor u dijalogu o akreditaciji diploma u 2011, ali detalji ovog ugovora i njegove implementacije nisu javno poznati, čak ni među univerzitetskim osobljem.

Možda i najvažnije, poboljšanja u obrazovnom sistemu će biti uzaludna ukoliko kapacitet zapošljavanja na Kosovu ne poraste. Kao što je jedan univerzitetski zvaničnik u Severnoj Mitrovici rekao: "Ja pripremam konobare".⁴¹ Najhitnije infrastrukturne investicije će zahtevati tehnički vešte radnike, kvalifikovane u raznim industrijskim i mašinskim oblastima koje su i dalje desetkovane posle sukoba. Trenutno obrazovanje i mogućnosti zapošljavanja se jedva podudaraju - činjenica koja odražava začarani krug prekvalifikovanih i nedovoljno zaposlenih mladih ljudi, koji ne mogu da uklope svoje veštine u oblastima sa najvećim mogućnostima.

5.4 Mediji i telekomunikacije

Kosovski najdestruktivniji problemi su pojačani i zbog nedostatka objektivnih i proverljivih informacija objavljenih preko nestranačkih, pouzdanih javnih medija. Podeljena struktura srpskih i albanskih zajednica na Kosovu i njihove jezičke i interesne razlike, ometaju širenje medijskih servisa, koji mogu da služe svim zajednicama na Kosovu u vitalnom ekonomsko smislu. Stanovnici severnog Kosova mogu da gledaju srpske kanale (uključujući RTS, TV Prva i B92), lokalne TV kanale (Most i MiR), i međunarodne servise (kao što su CNN, BBC i Al Jazeera). Dostupnost glavnim vestima o lokalnim pitanjima je, međutim, zanemarljiva. Stečeni politički uticaj igra i ovde ulogu: neki ugledni mediji na srpskom jeziku na Kosovu su u vlasništvu konglomerata iz Srbije, koji često imaju direktne veze sa političkim partijama, ili političarima. Određeni broj Srba vidi rastuću cenzuru u ovim informacijama. Međutim, i lokalna medijska scena je jednako oštećena: tačnu pozadinu informacije je teško naći; vrlo je teško naći fondove za finansiranje lokalnog istraživačkog novinarstva; teške lokalne vesti predstavljaju bezbednosni rizik za novinare, otkrivajući nezgodne informacije. Reporter se susreću sa pritiskom i nasiljem, što trenutno prolazi nekažnjeno. Kao rezultat toga, mnogi novinari sami cenzurišu pronađenu vest.⁴² Broj navoda medijskih radnika i građana na severu Kosova o autocenzuri je posebno povećan od početka dijaloga između Srbije i Kosova.

Prisustvo studenata univerziteta u Severnoj Mitrovici pozitivno utiče na lokalnu ekonomiju i društvenu atmosferu u gradu.

Alternativna kultura deljenja informacija koja preovlađuje na severu Kosova se prenosi putem neformalnih mreža pouzdanih prijatelja i porodice, kao i Interneta (u slučaju ovog drugog, uglavnom preko društvenih mreža i medijskih portala).⁴³ U jednoj fokus grupi mladih Srba sa severa Kosova, kada je postavljeno pitanje gde ispitanici dobijaju lokalne vesti, većina je rukom pokazala na jednu ispitanicu, čiji je sestra poznata po stalnom objavljivanju vesti na popularnoj Facebook stranici, na kojoj se prate lokalni događaji u Severnoj Mitrovici i na drugim mestima.

Politizacija se proširila do sfere telekomunikacija. Mnogo političkih sporenja se desilo između Prištine i Beograda, a u vezi sa pružanjem usluga na Kosovu od strane srpskih operatera, kao i dobijanju međunarodnog jedinstvenog trocifrenog pozivnog broja za Kosovo. U septembru 2013, postignut je dogovor u vezi pozivnog koda, kao i dozvole da srpski operateri nastave sa snabdevanjem usluga na severnom Kosovu. Ali, kao i toliko principijelnih sporazuma između Kosova i Srbije, detalji tek treba da budu u potpunosti završeni i dogovoreni. Među osetljivim i spornim tačkama je činjenica da Kosovo nije član Međunarodne unije za telekomunikacije, što je preduslov za dobijanje željenog međunarodnog trocifrenog pozivnog broja (+383 u slučaju Kosova).

5.5 Teška industrija

Ekonomija i istorija Kosova su stalno bili povezani sa rudarstvom i metalurgijom, koji čine većinu izvoza teške industrije. Rudarski kompleks "Trepča", koji se nalazi i na severu i jugu Mitrovice je proizvodio lignit, olovo, srebro, cink i zlato od početka 20. veka. Na svom vrhuncu, Trepča je zapošljavala 23.000 ljudi na Kosovu i činila 70% njenog bruto domaćeg proizvoda (BDP).⁴⁴

Ali, pošto se rat završio 1999, proizvodnja u rudnicima se nikada nije vratila na predratni nivo. U međuvremenu, infrastruktura rudnika je toliko pogoršana ispod svakog standarda. Bivši fabrički inženjeri kažu da bi bilo nade da se pokrene kao održiv biznis, ali to zahteva bušenje najmanje jednog novog rudnika kao i pripreme za ulazak u njega.⁴⁵ Procene troškova za popravku i investiranje u nove topionice i rafinerije, dovoljnih da bi se postigao jedva dovoljan nivo, konzervativno se procenjuje na najmanje 650 miliona dolara.⁴⁶ U međuvremenu, glasine se šire na severu Kosova da je kompleks "Trepča" u Severnoj Mitrovici kupio konzorcijum iz senke, uz pomoć SAD, i da će se sprovesti bušenje iz Srbije do rudnih žila, što bi bio način zaobilaznja zakonskih prepreka formiranja kompanije u Mitrovici, gde nadležnost registracije privrednog subjekta ostaje potpuno nejasna. Stvarne činjenice uključuju sporazum zaključen između američke kompanije sa sedištem u Čikagu, (Illinois) poznate kao New Generation Power LLC i Srbije u 2013, koja je dovela do toga da New Generation Power napravi studiju izvodljivosti o rudniku.⁴⁷

Pored kompleksa Trepča, postoji i topionica "Feronikl" i kompleksi rudnika uglja oko područja Prištine na jugu i koji čine većinu preostalih delova teške industrije Kosova. Pored nedovoljnog investiranja i problema post-konfliktnog renoviranja, sa čim se rudarsko topioničarski radovi suočavaju, problemi otpada i zagađenja koje oni prave su još gori. Sagorevanje lignita pravi skoro 1,6 miliona tona toksičnog pepela godišnje,⁴⁸ dok su rudnici iz Trepče generisali neprečišćena jalovišta i gomilu šljake u Mitrovici, koja ispušta toksične hemikalije i u podzemne vode i zemljište, kao i direktno u reku Ibar.⁴⁹ Uz malo prioritizacije i ulaganje u efikasno upravljanje stambenim i industrijskim otpadom, zdravstveni uslovi će se verovatno pogoršati, posebno u opštinama Severne i Južne Mitrovice, Zvečanu i na području oko Prištine, a kao posledice zagađenja stanovništva i obradivog zemljišta koje se koristi za poljoprivredu. ♦

© Pulpin Bina

Privremena deponija smeća u Severnoj Mitrovici na obali reke Ibar odliva se u reku. Javno zdravlje bi se moglo pogoršati ukoliko bi pitanje upravljanja stambenim i industrijskim otpadom ostalo nerešeno nerešeno.

6.

Zaključak

Svrha proizvedenih scenarija u ovom izveštaju je da omogući donosiocima odluka da izgrade politiku, koristeći što više različitih opcija; scenariji mogu takođe da omoguće građanima da se bolje informišu kako bi oblikovali svoju budućnost. Nijedan opisani scenario nije adut onog drugog. Takvo tumačenje bi bila nepravda prema različitostima stavova koje imaju ljudi koji su konsultovani prilikom izrade ovog izveštaja. Scenariji nisu ni prognoze, ni linearna predviđanja budućnosti; radije će se stvarna budućnost verovatno sastojati od elemenata sva četiri scenarija. Kosovski i srpski političari, međunarodna zajednica i civilni akteri svih zajednica će morati da ulože posvećenost, trud i dobru volju da bi se izbegle neke od negativnih implikacija ovih scenarija, a sever Kosova izgradio u bolje mesto za život u 2020. godini. Samonikle glavne preporuke nakon sažetka nude i sugestije kako da se to postigne.

Da bi se poboljšao kvalitet života svih ljudi koji žive na severu Kosova i širem regionu, odnosi između Kosova i Srbije moraju da se održivo razvijaju i Kosovo mora sa poštovanjem da primi sve zajednice. Ovi izazovi su povezani sa mnogim drugim činionicima: pristojno uređenje zahteva vladavinu prava, dobro upravljanje, mogućnosti zapošljavanja i pomirenja među zajednicama. Poboljšanje odnosa Srbije i Kosova zahteva prevazilaženje mnogih bolnih tema iz prošlosti i dopiranje do kosovskih Srba, koje su kosovski Albanci doživeli kao zajednicu kojoj se pravi previše ustupaka.

Autori ovog izveštaja bi voleli da naglase jedno zapažanje i preporuku: srpskoj zajednici na severu Kosova je potreban pažljiv, ponavljajući konsultativni proces, kako bi odredila svoj položaj. Unutar zajednice kosovskih Albanaca, osećaj snažnog nestrpljenja i nezadovoljstva, uzeo je maha, usled nedostatka napretka u mnogim oblastima. Pitanja koja najviše pritiskaju,

idu od korupcije na visokom nivou, nedostatka ekonomskih mogućnosti, nedovršenog statusa Kosova i posledica tih problema, do rasprostranjene percepcije da vlada Kosova čini nesrazmerne ustupke Srbiji. Nezadovoljstvo je dostiglo takav nivo da može da izazove velike nemire izazvane manjim okidačem, ugrožavajući pozitivne korake, napravljene u odnosima sa severom. Dakle, napore treba usmeriti ne samo ka severu Kosova, odnosno srpskoj zajednici, već sistemski u pravcu poboljšanja i u drugim delovima Kosova. Što je najvažnije, interesi jedne zajednice ne mogu biti žrtvovani na račun tuđih. ♦

Fusnote

- 1 U ovom izveštaju, termin "južno Kosovo" se koristi da bi se odredila teritorija južno od reke Ibar.
- 2 http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/kosovo_2013.pdf, str.3.
- 3 U vreme pisanja izveštaja, srpski sudovi su rešavali samo hitne civilne slučajeve (razvodi, dečja nega).
- 4 Fokus grupa, Gračanica, 26. januar 2014.
- 5 Fokus grupa, Severna Mitrovica, 23. januar 2014.
- 6 Intervjui sa EULEX zvaničnicima i zvaničnicima OEBS a u Severnoj Mitrovici i Prištini, i nekoliko fokus grupa u Severnoj Mitrovici, 23–27. januar 2014.
- 7 Različiti intervjui na severu i jugu Mitrovice, 23–27 januar 2014.
- 8 Brojne pravne tehnikalije sa kojima se i Kosovo i Srbija susreću, a u skladu sa implementacijom Asocijacije/Zajednice srpskih opština, opisao je Ilir Deda i Ariana Qosaj-Mustafa u njihovom tekstu iz jula 2013, napisanog za KIPRED, I; Qosaj-Mustafa, A (2013)The implementation of agreements of Kosovo-Serbia Political Dialogue.KIPREDPolicy paperNo.4/13,
http://www.kipred.org/advCms/documents/22356_The_Implementation_of_Agreements_of_Political_Dialogue.pdf (24. maj 2014.)
- 9 Evropski monitoring centar za drogu i zavisnosti od droge i EUROPOL (2013)EU drug markets report: A strategic analysis,
<https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/att-194336-en-td3112366enc-final2.pdf>, (10. oktobar 2013.)
- 10 Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal (2011) Drug situation analysis report: South Eastern Europe,
<http://www.msb.gov.ba/dokumenti/DSAR.SEE.published.pdf> (22. jul 2013.)
- 11 Unrepresented Nations and Peoples Organization (2014) Kosova: Intentions to establish and army contested by Serbia,
<http://www.unpo.org/article/16936>, (12. mart 2014.)
- 12 Informacije sakupljene iz intervjua sa zvaničnicima Kosovske policije i međunarodnih bezbednosnih agencija, Severna Mitrovica, 23–24 januar 2014.
- 13 Wiese, J (2012) 'In Kosovo, international community looks to shift role.'Devex, 15. oktobar 2012,
<https://www.devex.com/news/in-kosovo-international-community-looks-to-shift-role-79446> (20. septembar 2013.)
- 14 European Union Office in Kosovo (nd)European external action service technical and financial cooperation,
http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/eu_kosovo/tech_financial_cooperation/index_en.htm (8. januar 2014.)
- 15 European Commission (nd)Enlargement—Kosovo financial assistance,
http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo/index_en.htm (8. januar, 2014.)
- 16 Devex, 15 oktobar 2012.
- 17 Ambasada Švajcarske na Kosovu (2013), Ekonomski izveštaj o Kosovu, April 2013, 10. septembar 2013,
http://www.s-ge.com/en/filefield-private/files/42915/field_blog_public_files/18995(20. septembar 2013.)
- 18 Ibid., http://www.s-ge.com/en/filefield-private/files/42915/field_blog_public_files/18995
- 19 'Kosovski javni dug 16% y/y to EUR 475.7mn at end-2013.'Intellinews, 6. februar 2014,
<http://www.intellinews.com/kosovo-1311/kosovo-s-public-debt-up-16-y-y-to-eur-475-7mn-at-end-2013-28663/> (24. maj 2014.)
- 20 Op cit., http://www.s-ge.com/en/filefield-private/files/42915/field_blog_public_files/18995
- 21 Op cit., http://www.s-ge.com/en/filefield-private/files/42915/field_blog_public_files/18995
- 22 Centralna banka Kosova (2013) Kvartalna procena ekonomije br. 4/Q3, decembar 2013,
http://www.bqk-kos.org/repository/docs/2014/Q3%202013_el.pdf (3. Februar 2014.)
- 23 Evropska služba za spoljne poslove (2013), Strateški dokument za Kosovo 2014–2020 (nacrt verzije, septembar 2013.), str..11,
http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/documents/press_corner/20131025_draft_csp_for_kosovo_241013_en.pdf(30. septembar 2013.);
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/kosovo_2013.pdf, str.34
- 24 Blumi, I (2005) Politički islam među Albancima: Da li Talibani dolaze na Balkan? Kosovski institut za istraživanja i razvoj politike,
http://www.kipred.org/advCms/documents/14714_Political_Islam_Among_the_Albanians_Are_the_Taliban_coming_to_the_Balkans.pdf (20. septembar 2013.)
- 25 Bislimi, B (2014)"Kosovo's 'Noise Pollution' bill riles religious communities." Radio Free Europe Radio Liberty, 10. februar, 2014,
<http://www.rferl.org/content/kosovo-noise-pollution-religion-muezzin/25258781.html> (10. februar 2014.)
- 26 Intervjui sa medicinskim radnicima na severu Kosova, Severna Mitrovica, 23. januar 2014.
- 27 Medicinski radnici sa severa Kosova, 23. januar 2014.

- 28 Medicinski radnici sa severa Kosova, 23. januar 2014. Dok Kosovo I dalje beleži visok procenat novorođenih u poređenju sa prosekom u ostalim evropskim državama, najnoviji zvanični podatak (2011) pokazuje mali pad. Nasuprot tome, informacije dobijene iz intervjua pokazuju visok fertilitet, kao i 1,000 novorođenih u samo jednoj srpskoj opštini (Gračanica, sa otprilike 11, 000 stanovnika).
- 29 Kosovsko ministarstvo za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje (2011) Water security for Central Kosovo—WEAP model activities report, <http://siteresources.worldbank.org/INTKOSOVO/Resources/WEAP.pdf> (29. januar 2014.)
- 30 Kosovsko ministarstvo za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje (2010) Izveštaj: Stanje vode na Kosovu, http://www.ammk-rks.net/repository/docs/raporti_ujerave_2010-angl.pdf (15. mart. 2014.)
- 31 EU finansira razne infrastrukturne projekte vodosnabdevanja, od kojih su dva: postrojenje za prečišćavanje vode u selu Šipolje u Južnoj Mitrovici i u Prištini, gde je trenutno u toku projekat, u iznosu od preko 15 miliona evra. EU godišnje distribuirala 5 miliona evra za podršku svim opštinama na Kosovu za poboljšanje vode, kanalizacije i druge infrastrukture, kao dela svog programa pomoći opštinskim infrastrukturnim. EU je takođe pružila podršku i Nacionalnom institutu za javno zdravlje u finansiranju nadgledanja kvaliteta vode za piće, kao i Hidro-meteorološkog instituta Kosova, snabdevanjem najsavremenije opreme za praćenje i laboratorijske analize kvaliteta vazduha, vode i zemljišta. Evropska unija trenutno takođe finansira projekat tehničke pomoći koje sprovodi Ministarstvo životne sredine, kako bi pomogla da se razvije strategija investicionog plana za vodosnabdevanje za narednih 10 godina (kancelarija EU, imejl, 4. mart 2014.)
- 32 Kancelarija EU na Kosovu, imejl, 4. mart 2014.
- 33 Imejl dobijen od strane EU zvaničnika, 10. april 2014.
- 34 Muhamet, M; Beqiri, E (2006) 'Korupcija na Kosovu—činioci, mišljenja i izazovi.' The Anti-Corruption Action Plan: Social and Economic Necessity for Kosovo, Kosovo Anti-Corruption Agency and OSCE, Priština, str.17, <http://www.akk-ks.org/repository/docs/OSCEbooklet-%20ACactionplan-Dec06.pdf> (5. Septembar 2013.)
- 35 Bunjaku, Q; Duriqi, V (2012) 'Kosovska koruptivna korporacija-KEK.' Prepor, 4. avgust 2012, <http://prepor.com/en-us/Public-assets-and-privatization/Kosovo-Corruption-Corporation-KEK-176> (10. septembar 2013.)
- 36 Veliu, E (2014) 'KEDS plač masive me njehsor.', Zeri, 25. februar 2014, <http://www.zeri.info/artikulli/27575/keds-plack-masive-me-njehsore> (25. februar 2014.)
- 37 Bunjaku, Q; Duriqi, V (2012), ibid.
- 38 Ministarstvo za obrazovanje i tehnologiju (2010), Kosovski obrazovni strateški plan 2011–2016, http://www.entwicklung.at/uploads/media/2c_Kosovo_Education_Strategic_Plan_EN_FINAL_DRAFT.pdf (24. mart, 2014.)
- 39 Deutsche Welle (2014) Students lead wide-ranging protests in Kosovo, 13. Februar 2014, <http://www.dw.de/students-lead-wide-ranging-protests-in-kosovo/a-17427474> (24. mart 2014.); BalkanInsight (2014) Kosovo students vow new protests over fraud, 10. februar 2014, <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-students-to-continue-protests> (24. mart 2014)
- 40 Građansko obrazovanje je obavezno unutar kosovskog obrazovnog sistema.
- 41 Intervju u Severnoj Mitrovici, 24. januar 2014.
- 42 Fokus grupa u Severnoj Mitrovici, 23. januar 2014.
- 43 Primeri su "Novi standard", "Naše novine", "SRPski FBReporter" i Facebook stranice "Kosovska Mitrovica" i "Tehnička škola"
- 44 Trepča (2010) Trepča spremna za eksploataciju, <http://www.trepca-akp.com/2010/01/trepca-ready-for-exploitation/11/> (20. januar 2014.)
- 45 Održani intervjui sa rudarskim inženjerima i bivšim radnicima Trepče, Severna Mitrovica, 27. januar 2014.
- 46 Synovitz, R (2013) "Kosovo's economy still struggling five years after independence" Radio Free Europe Radio Liberty, 14. Februar 2013, <http://www.rferl.org/content/kosovo-economy-struggling/24901946.html> (20. Septembar 2013.)
- 47 Savić, M (2014) "Srbija traži investivije za Trepču dok su razgovori sa Kosovom u toku." Bloomberg, 17. maj 2014, <http://www.bloomberg.com/news/2013-05-17/serbia-seeks-investment-in-trepca-mines-ahead-of-kosovo-talks.html> (22. maj 2014.)
- 48 Bexhet, M et al. (2012) "Vegetation of the ash dump of the Kosova a power plant and the slag dump of the Ferronikeli Smelter in Kosovo." Research Journal of Environmental Earth Sciences 4(9): 823-834, septembar 2012, <http://maxwellsci.com/print/rjees/v4-823-834.pdf> (3. februar 2014.)
- 49 Zoi Environment Network on behalf of United Nations Environment Programme (2010) Case study on lead and heavy metal contamination in Mitrovica, Kosovo: Environmental risks from abandoned mining and mineral processing operations in Northern Kosovo (first draft), Geneva/Amsterdam, http://www.chem.unep.ch/pb_and_cd/documents/unep_mitrovica_case_study.pdf (3. februar 2014.)

PAX

Codebaldkwartier 74
3511 DZ Utrecht
The Netherlands

www.paxforpeace.nl
info@paxforpeace.nl
+31 (0)30 233 33 46

P.O. Box 19318
3501 DH Utrecht
The Netherlands